

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ.

POŘÁDÁJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH. * Dr. ANT. PODLAHA.

—•• Se schválením ••—

nejd. kníž. arc. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 čís. 4884.

SWAZEK XXX.

SWAZEK XXX.

O BOLESTI.

V PRAZE 1903.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna

nakladatelství

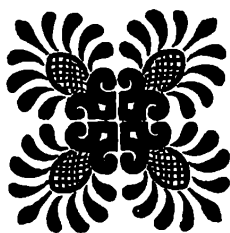
V. Kotrba.

O BOLESTI.

Napsal EM. BOUGAUD,
biskup lavalský.

Dle čtvrtého vydání francouz-
ského přeložil ANT. MELKA.

V PRAZE 1903.

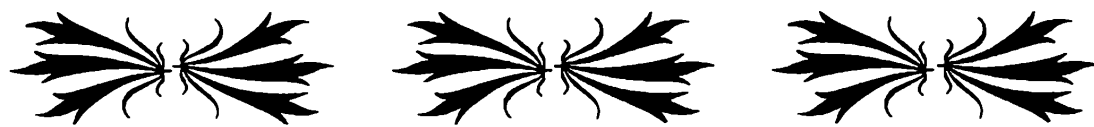
Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

Připomenutí.

Stať »O bolesti« jest výňatkem z výtečné apologie biskupa lavalského Monsignora Em. Bougauda »Christianisme et les temps présents«. Již ve sv. X. této knihovny přinesli jsme ukázkou z apologie té pod názvem: »Ježíš Kristus. Důkaz jeho božství.« Jelikož tato ukáзка tak všeobecné došla obliby, že při duchovních rekolekcích a v řeholních domech byla předčítána a že sloužila za podklad přednášek a kázání, nadějeme se, že se zavděčíme i touto novou ukázkou. Nakladatel spisů Bougaudových, p. Ch. Pousielque v Paříži, tento český překlad ochotně autorisoval.

Pořadatelé
„Vzděl. knihovny katolické“.

Věnování autorovo.

Věnuji tuto knížečku lidem trpícím. Prosiliť mne, sotva že vyšel první svazek spisu »le Christianisme et les temps présents«, abych dal z něho o sobě zvlášť otisknouti těch několik stránek, které jsem tam věnoval bolesti. Máť člověk trpící rád nějakou knihu v ruce, kde by našel trochu světla a útěchy. Vždyť se říká, že je blaze někde v ústraní s knihou v ruce; a to platí zvlášť v utrpení a bolesti. Ne sice hned v prvním okamžiku, nebo tu jsou oči ještě plny slz, ale později, když člověk začíná cítiti prázdnotu a hrůzu těch bolestných záhad.

V takových okamžicích je kniha lepším těшитelem než člověk. Neboť člověk nás příliš rozptyluje, překáží nám v naší samotě a mísí ve svoji útěchu slova zbytečná, všední a prázdná. Jak jemněji počíná si kniha se svojí útěchou! Přijde, když ji zavoláme, odstoupí na pouhý pokyn. Neruší ticha. Nepřekáží v pláči. Ba, pomáhá plakati: často, když ji zavíráme, vidíme teprve.

že je všecka skropena slzami, které tekly, a my toho ani nevěděli.

Pouze jediný Těšitel dovede dáti lepší útěchu nežli člověk a nežli každá i nejlepší kniha. A to jest Ten, o němž kniha Následování praví: »Ať umlknou všickni učenci, ať mlčí i všecky tvory před Tebou, Ty mluv ke mně sám.« ¹⁾)

Kéž tato knížečka naučí tedy duše trpící, aby neposlouchaly jiné útěchy, leč útěchy svého božského Těšitele!

¹⁾) Imitatio Christi I. 3.

Ú V O D

Největší ze všech služeb, které náboženství člověku prokazuje, jest vedle posvěcování a věčného spasení, k němuž ho vede, ona útěcha, již mu dává v neštěstí. Život jest tvrdý. Člověk nesedí vždycky ve své studovně, anebo u stolu mezi svými přáteli. Někdy jej také připoutá na lůžko nemoc. V podvečer života vystřízliví člověk až k omrzelosti. Jindy bdí u lože trpící ženy, umírajícího dítěte. Co jest chvíle v životě, kdy by dal člověk všecko své vědění, všechn svůj důvtip za jedinou krůpěj útěchy! A v takových chvílích co praví náboženství? Nemá-li slova útěchy pro člověka a nemá-li posily, k čemu jest? Sám se přiznám, že bych málo dal na Boha, jenž by chtěl ode mne vše a nedal by mně za to nic, jenž by žádal mojí pocty a nesušil by mojí slzy, od něhož bych neodcházel netoliko polepšen, nýbrž i upokojen a potěšen. A ze všech náboženských vyznání přidržím se jako jedině pravého pouze onoho, které mně dovede říci, odkud jsou mé slzy a zvláště dovede-li je usušiti.

Náboženství, jež má tolik nepřátel, má tři nesmrtelné družky, které mu nedají nikdy zahynouti. První jest sama velikost a vznešenost lidské duše, jejíž šlechetné vzněty a božské tužby pouze nábožen-

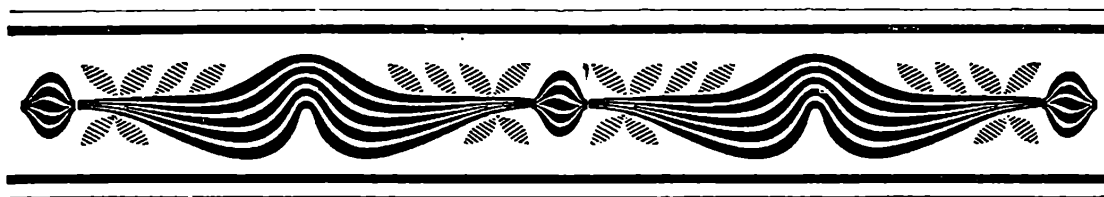
ství může ukojiti. Druhá jest lidská slabost, ona temná, bouřlivá, vášněmi zmítaná stránka lidské duše, kterouž zase jenom náboženství dovede podepřítí, vyhojiti a k ctnosti povznéstí. A konečně třetí, nejmocnější, jest bolest.

Čím více let mi přibývá, tím více vidím, že každá duše trpí, a tím jasněji jakýmsi tajemným způsobem poznávám, že je to dobré pro ně, trpěti: Bolest to byla, jež spasila pohanský svět; ona byla pro pohany jakýmsi vnitřním křesťanstvím, přípravou na evangelium. A do dnes zachraňuje světáky: chrání je před úplným zaslepením rozumu a úplnou zatvrzelostí srdce. Bolest obměkčuje jejich srdce, a když už nikdo se toho neodváží, ona jako tajný apoštol jim káže. A tak se stává, že v hodinu smrti ku podivu lehce se k Bohu obracejí. »Ó, člověče, tys pouze rychle pomíjející a bolestný sen: jedině zármutek tvojí duše a věčná melancholie tvojí myšlenky dovedou z tebe cos velkého vytvořiti.« ¹⁾ A právě tato »věčná melancholie« jest to, jež činí náboženství věčným. Chcete-li zničit náboženství, musíte napřed zničit ji. Ale tomu nikdy nezabráníte, aby se oko slzami vlhké neobracelo k nebesům!

Nuž, chci tedy podati několik úvah o bolesti. Odkud jest bolest? a k čemu? Jest na ni kromě náboženství nějakého balsámu? Či jej má jediné náboženství? Neboť je-li pravda, že náboženství dovede skutečně bolest potěšiti, a že ji dovede pouze ono samo potěšiti, pak je to důkaz a tuším největší, a jistě nejpůsobivější důkaz o pravosti, o nutnosti a nezmařitelnosti tohoto náboženství

Jedině vás prosím, kteří jste nepoznali bolesti, nečtěte této knihy. Nerozuměli byste jí, anebo byste mne přinutili k diskussím, pro něž zde není místa. Píši pouze pro ty, kteří trpí.

¹⁾ Chateaubriand.

KAPITOLA I. Důvody bolesti.

I.

Proč jest bolest na světě?

Proč jest bolest na světě — toť první výkřik trpící duše.

Stížen nemocí, zdrcen smrtí otce, matky, dítky, ptá se člověk nejdříve: Proč? A pak se odmlčí; upře svůj pohled do neurčita, jakoby chtěl prohlédnouti až na dno té propasti, kteráž pohřbila jeho štěstí. Chvilí zvedne hlavu, pohlíží s tichou prosbou v oku na své přátele a opakuje tutéž otázku, neboť bolest má jedině tu: »Proč? Proč? Ach, řekněte mi, proč?«

Než, kdož to ví — to záhadné proč? Ani věda, ani filosofie, ba ani přátelství; a lidské srdce vůbec málomocně mlčí. Když přátelé Jobovi spatřili Joba v jeho nesmírném utrpení, zůstali jako němi sedm dní, nemohouce otevřítí úst svých a nemajíce pro něho útěchy. A Virgil líčí nám u zřícené Troje ženy, jak sedí na břehu mořském, s tváří pochmuřenou, němý a upírají své slzami přetékané oči dlouhým pohledem na vlny mořské. He! tak vypadá člověk pod ranami bolesti.

Když stanuly tyto velkolepé obrazy poprvé před mými zraky, byl jsem ovšem ještě mlád a pamatuji se, že jsem jich tenkrát nechápal. Zdály se mně přehnané, a to dlouhé, němé ticho zdálo se mi nemožným. Ale později pocítil jsem sám, jak si toto ticho usedá na moje rty, a při velikých pohromách naučil jsem se znáti onu hořkou bolest, v níž člověk si netroufá ani úst otevřít, cítě, že by to bylo marno, a že by nedovedl útěchy poskytnouti.

A protož je-li tedy někde nějaká moc, kteráž by to dovedla, nechť jen přijde a podloží něžně ruku pod hlavu trpícího a zašeptá mu několik slov, jichž ani přátelství nedovede. A může-li, ať odpoví na to osudné »proč« lidské bolesti, na něž není odpovědi na zemi ani v těch srdcích, jež milují nejvíce.

Proč jest bolest na zemi? Proč jest bolest pod nebem, v němž jest přece tak dobrý Bůh? Ptal jsem se to jednou jakéhosi starce, a do smrti nezapomenu na ten důraz, s jakým mně odvětil: »Ach, právě proto, milý synu, že jest Bůh dobrý!« Tenkrát jsem měl sto chutí odporovat. Ale dnes neodporuji a pravím sám: Nejspíše proto! Neboť jinak Bůh by byl ukrutný. Stvořil člověka, své dítě, a miluje ho, neboť proč by ho byl stvořil? A dále: Bůh jest veliký, nesmírný, nekonečný, a člověk tak slabý, — — pouhý dech a pára, a Bůh by měl míti zalíbení v tom, že ho může zkrušiti?! Já nechci ublížiti dítěti: jsemť proti němu příliš silný a styděl bych se, že své přemoci na něm zneužívám. Jakéž je to tedy rouhání domnívati se, že Bůh by mohl zneužívati zase svojí přemoci proti nám a bezúčelně a bezdůvodně nás stíhati svými ranami a chladně nás zanechati osudným zákonům náhody, aby nás potíraly! Oh nikoli, Bože můj! Tys stvořil člověka pouze proto, abys ho oblažil. A když se ho Tvá ruka i bolestně dotkne, nemá-liž na obou kolenou vyznati, že to činiš pouze ze Své dobroty, z jistého tajemného úmyslu, který teprve jednou poznáme?

Než, slyším již, jak se proti těmto slovům ozývá svěťák. Tvrditi, že bolesti a soužení pocházejí z dobroty Boží, zdá se mu býti nesrovnatelným paradoxem. Avšak uvažme toto:

Nemůže-liž se státi, že schválně a úmyslně působíme bolest i tomu, jež vroucně milujeme? A to v jistých případech bolest tím větší, čím více ho milujeme?

Vizme dítě, jež si hraje na kraji propasti. Chce si utrhnouti květinu, žene se za motýlem, nahýbá se .. a snad již se tam sřítí. V tom najednou uchopí je dvě násilných paží a odnesou je a to tím násilněji, čím je vroucněji milují. Dítě křičí a má zármutek. A odkud mu pošla tato bolest? Z láskyplného srdce matčina.

Vizte jiné dítě. Hraje si nožem a mohlo by se poraniti. Přijde otec, zlobí se, vezme mu nůž z ruky třeba i násilně, ano třeba je i potrestá. Dítě křičí a potichu snad i reptá proti otci. Avšak neprávem, jak to samo později nahlédne.

Jiný příklad: dítě nemocné. Matka je vezme do náručí a nese je sama pod operační nůž. Dítě křičí, brání se lékaři, snad i matku chtělo by udeřit! Lze však říci, že matka ta jest ukrutná? Ono dítě snad to i v návalu bolesti řekne. Avšak já, jenž na to hledím s vyššího stanoviska, mám pouze soucit, a s kým? S dítětem? Ovšem, ale ještě více s matkou, neboť vím, že její srdce trpí při tom více.

A tuto krásnou a světlou stránku, jak ji vidíme v otcovské něžné lásce, přenes v Boha a začneš chápati. Ovšem, nevěříš-li v Boha, nevíš-li, že nás stvořil pro sebe, abychom po tomto putování s ním splynuli, máš-li tento širý svět za uzavřené zápasiště, na němž vedou boj síly osudu a náhody — pak bolest nemá smyslu. A jsi-li pak jí zkoušen a zdrcen, co ti mám říci? Co učiníš pro svoji úlevu? Proč bys nechával dítě své pod kolechy tohoto osudného vozu? Pak nezbyvá ti nic jiného, leč abys polykal potichu svůj žal a neobtěžoval svým nářkem prázdného nebe a lidí, kteří ti nemohou pomoci. Žítí bez Boha znamená: za trest trpěti bez útěchy.

Než, opusť toto temné bludiště a vyjdi z tohoto přitmí na volný a čerstvý vzduch, na denní světlo náboženství a rozumu. Věř v Boha, v Boha moudrého, mocného a dobrého; v Boha, jenž stvořil člověka pro sebe a postavil jej na krátký čas na tuto zemi, aby

si zasloužil věčnost; v Boha, který nad lidmi, mezi tím co oni konají své dílo, bdí, jim pomáhá, je v nebezpečí chrání, je pobádá a povznáší, aby, putující tímto slzavým údolím, přece v něm se nezastavili, aby, jdouce tímto světem, přece v něm se neuzavřeli, v něj se nepohroužili a nezkazili; tomu věř a uvidíš, že povolna začneš v božském světle chápati původ bolesti i příčinu, proč ji Bůh dopouští.

Svět stvořil Bůh, a schválně jej stvořil příliš úzký pro nás, tak že se nemůžeme hnouti, abychom v každém kroku nezavadili o meze, hranice a překážky a s bolestí na ně nenarazili. Pravím, že to učinil Bůh schválně, aby tato omezenost nás přiměla toužiti po něčem lepším — a věru, že to lépe snad ani nemohl udělati! Až jednou nastane nám den věčný, nekonečný, pak ovšem budeme moci rozpjati křídla k letu podle chuti a nenarazíme na žádné hranice ani meze, ani závory. Oh, jak budeme šťastni! Avšak ať by již Bůh zařídil zde na světě vše tak či onak, vždy bylo třeba, aby byl pro nás úzký: aby duše, odpočívajíc na tomto pozemském loži Prokrustově, zároveň s bolestí poznala, že je příliš krátké, rozpínajíc svá křídla, zároveň setkala se s překážkami na všech stranách, a vzlétajíc, zároveň na ně narazila. Takový musil býti ten pobyt naší zkoušky, abychom, se všech stran tísnění, toužili po prostorách volnějších a snili po obzorech nekonečných.

Než představme si nyní tvora, jenž, místo aby rozpínal svá křídla, je skládá; místo aby se vznášel do volnějších prostorů, hrouží se do země; jemuž není toto zemské lože Prokrustovo úzké, naopak pohodlné a volné; anebo představte si skalního orla, kterýž místo aby bědoval v úzké své kleci, do níž ho zavřeli, spíše obdivuje její mříže, zlaté nebo stříbrné, zeleně nebo modře natřené; a korečně nesmrtelného tvora si pomyslete, jenž nepřivádí svých velikých schopností k rozvoji, nýbrž do země se noří, na ní volným a šťastným se cítí, v ní se uzavírá, zazdívá, snižuje a již již sama sebe znectíti a zatratiti chce; proč by Bůh nezakročil? Proč by Bůh nezúžil oněch mezí, jichž takový tvor zapomíná, proč by jich nezúžil ještě více, aby je bylo

více znáti? Proč by Bůh neměl dopustiti, aby člověk na ně narazil a na nich si bolest způsobil, a tak konečně přinucen byl hlavu od země zvednouti? Proč by nevytrhl nože z rukou svého dítěte? A proč by ho násilím neodnesl od propasti, na jejímž okraji si neopatrně hraje a do níž se již řítí? A konečně, je-li člověk nemocen, proč by ho Bůh, jenž jest otec i matka zároveň, nepodrobil operaci? A Bůh to také činí. Zdaž tedy člověk třebas i bolestí svou opilý, třebas i pláčem slepnoucí, nemá volati k Bohu: »Otče, dobře jsi učinil!« ?!

Hle, toť jest ten tajuplný účel bolesti, toť jest onen vnitřní, základní důvod, pro nějž Bůh bolest dopouští. Na to stále proč trpící duše lidské má náboženství sice jen jedinou, avšak útěchy plnou odpověď: »Človče,« praví, »jsi stvořen pouze pro Boha; a kdybys byl měl dosti síly, abys prošel tímto světem a přec v něm se nezahrabal, kdybys byl měl dosti šlechetné srdce a dosti mocný zápal lásky, abys se přes řady tvorstva povznesl až k Bohu, bolesti by bylo nebylo. Jeť stvořena jen proto, aby doplnila nedostatek tvé lásky . .«

A opravdu: na začátku, v ráji byla na světě pouze láska a ta stačila. Co dnes působí bolest, to tenkrát dovedla láska a to zajisté mnohem lépe. Bolest osvěcuje, bolest očišťuje, bolest dovede odtrhnouti srdce od věcí, které pomíjejí, a povznéstí je k věcem vyšším. Toto vše dovede učiniti ovšem láska mnohem rychleji a mnohem lépe. A kdyby láska nebyla bývala klesla v ráji, kdybychom místo té malé jiskry, jež nám z ní zbyla, byli uchovali všecken ten její prvotní plamen, bolesti by nebylo na světě vůbec. Jeť bolest jako nějaké nám připnuté od Boha křídlo, aby nás povznášelo nad hmotu. Bůh nám je přidal ve své dobrotě k naší podpoře.

A to právě musí člověk uznati: buď to, anebo si musí zoufati a připustiti krutý osud, jenž s námi zahrává. Ano v bolestech a souženích nezbude člověku než voliti: buď ledovou ruku osudu, jenž nás vrhá pod kola svého těžkého vozu a nemilosrdně nás jímí drtí, anebo něžnou otcovskou ruku Boha, jež se nás útrpně

dotýká jen za tím účelem, aby nás učinila lepšími: Buď Boha dobrého, anebo Boha tyrana: něco třetího není vůbec možno.

Já však jsem se již rozhodl: „Nevěřím, Bože můj, že's lhostejný, že's nespravedlivý, že's ukrutný k nám. Ale líbám Tvou otcovskou ruku; i když pro slze na oči nevidím, i když nechápu účelu Tvých ran, vždy chci Tobě děkovati, že's dobrý, že's veliký, že's moudrý Bůh!“

Než nesmíme se spokojiti jenom s tímto všeobecným důvodem lidské bolesti a nesmíme jen tak povrchně odbýti věci tak důležité. Musíme zajíti do podrobností a okem i srdcem sledovati ruku Boží, člověka bolestně se dotýkající, jak právě touto bolestí jej vytrhuje z nebezpečí a pozvolna očištěného povznáší k mravní dokonalosti a veškeré ctnosti.

II.

Bolest povznáší duši k Bohu.

Země jest tedy úzká, příliš úzká pro tvora nesmrtelného, a proto tak často přijdu na ní k úrazu a poranění. Jako vězeň vleku zde svá pouta. A každý můj krok, jenž den ode dne více vázne, každý můj pohyb, jenž jest mi každým dnem obtížnější, moje hlava, jež vždy více se ku předu chýlí a chvěje: to vše mi jasně dí, že nejsem stvořen pro tuto zemi, a není ani třeba, aby mně to Bůh zvláště svým zakročením připomínal.

A můj bližní, jenž mne cestou provází, praví mně to ještě jasněji. Každou chvíli se stane, že mne buď opustí, anebo zradí. Opřu-li se o něho, zlomí se jako třtina, a já se zraním pádem. Ani ti nejlepší, jež zvu svými přáteli, při mně nevytrvají: buď mně je smrt vezme, nebo je sám svou vinou odpudím, anebo je neštěstí odežene. Co bylo těch, kteří připoutali duši svou k mojí, a smrt mi je vyrvala! Co bylo těch, kteří do mne skládali naději svou, kteří s radostí, že

získali srdce mého, ke mně se blížili, ale naředše v něm tolik ledu a snad i tolik osobivosti, odešli sklamáni. A co bylo těch, jichž jsem opět já vyhledával v hodinu neštěstí, abych mohl hlavu svou bolavou položit na jejich přátelské rámě, a nenalezl jsem jich! Oh, člověk má málo schopnosti k hluboké lásce přátelské, a pravdivo jest slovo mudrcovo, že vzácný jest přítel pravý.

Přátelstvím zklamán, mnohou ranou životního boje zasažen, hledá člověk útěchy. »Najdu si něco jiného — praví sám k sobě — lásku něžnější, hlubší, nezištnější, jednu jedinou, a vedle té zapomenu na všecko.« A tu spatří bytost, již Bůh, jak se zdá, stvořil zvláště jen k tomu vznešenému cíli, aby milovala a těšila; spatří bytost od muže docela rozdílnou, jež nemá ani jeho síly, ani ctižádosti a vůbec ničeho v té míře, jako muž, za to však zase vše má, čeho se jemu nedostává. Její srdce utvořil Bůh se vzácným uměním: dovede se obětovati a oddati přímo až šíleně: a jako vrchol všech předností má od svého tvůrce jakýsi dar intuice, kterouž dovede pochopiti a uhodnouti všecko, aby též mohla těšiti všecko. Tuto bytost spatří muž, a vidí, že ji Bůh stvořil pro něho. Slastí se zachvěje, a jakoby omládl, jakoby znova narozen odchází od oltáře, kdež jí ruku podal. Než běda! kdo to byl, jenž se prohřešil na tom snu společného štěstí? Byl to muž? Či žena? Či oba dva? Anebo určil to Bůh, aby tento krásný sen nebyl jinaký, než jakýkoli jiný pozemský sen, aby tak přiměl člověka pozdvihnouti zraky k nebesům, kde bude skutečnost? Ať již je tomu jakkoliv, ten sen trvá krátce a končí špatně: Nesplní svých slibů ani těm, kteří se nejvroucněji milují. A což mám říci teprve o těch ostatních? Co mám říci o rodinném krbu, na němž není leda trochu vyhaslého popela? A co říci o těch, kde ani plamen nikdy nevzplanul? A konečně o těch, kteří jsou přece ještě lépe na tom, totiž tam, kde sice plamen zářil, ale kde nelítostná smrt jej uhasila?

Zničené štěstí rodinné hledí člověk zapomenouti právě tak jako zrušené přátelství. Vrhá se do veřejného života, do života hlučnějšího a bouřlivějšího, aby

přehlušil svou bolest. Avšak sotva že vloží ruku na správu veřejných věcí, již jde za ním strannická vášeň, a již ho poličkuje hana a potupa. Myslil, že zná lidi, a teď je teprve vidí v pravé podobě. I vrací se zpět znova raněn, znova sklamán.

Jako poutník, jenž stoupá na vysokou horu; dojde-li nejvyššího temene sám jediný ze všech soudruhů, jež byl tu a tam cestou potrácel, se ohlédně a vidí za sebou v údolí stromy vichřicí polámané, tak i my, když dospějeme na vrchol života, rozhlížíme se kolem sebe a vidíme, že jsme sami. V dáli, v údolí vidíme zničené sny, zrušená přátelství, vyhaslé lásky a vsecky ty šlechetné mladé vzněty a zápaly, jež zhynuly cestou a s nimiž se více nesetkáme, a s okem zasmušilým a s těžkým srdcem běháme se vždy výše k těm posledním, lednatým vrcholům života, jež by byly tak nekonečně bídné, kdyby Bůh nestál na jejich nejzazším konci. A unaveni vším i nadějí, a nespolehající již na nic, ba ani na přátelství, věduce, že každá číse má dno, a každý nápoj svoji trpkost, vyrazíme z duše poslední vzdech: »Můj Bože, můj Bože!«

Ptáš-li se tedy nyní, proč je bolest na světě, zní odpověď: Na zemi se tmí proto, aby tím jasněji zářilo nebe.

Ano, tak zní první důvod velebné a vznešené nauky náboženské. Ač jsme totiž stvořeni pro Boha, noríváme se příliš do věcí časných; stavíme si hnízdečko na zemi pěkně stranou za větrem a mrazem, a v něm chtěli bychom v samém blahu se jen ukolébati, nestárnouti a — aby naše štěstí bylo dokonalé — neumírat. Nuž, a proto Bůh čas od času vrhne na to hnízdečko naše, v němž na věčnost zapomínáme, svou hořící pochodeň — bolest.

Avšak kdo vylicí, jak vede si Bůh, když je nucen k tomuto prostředku sáhnouti, s jakou něžností rozdílí rány dle potřeby! Nejčastěji se jen lehce dotkne místa bolavého: bývá to nějaký sen, jenž se rozpadá v nivec, nějaká illuse, jež se nám ztrácí, nebo přítel, jenž zapomíná, srdce milované, jež chladne. Tu bezděky obrací člověk zrak k nebesům a volá: »Bože, Ty jediný nepomíjíš na věky!«

Jindy však zasadí Bůh silnější ránu: a to bývá ztráta jmění anebo trůnu. Tehdy vidá svět pouze prach, jenž se zvedá nad zříceninou . . . ale duše ranou tou zasažená vidí něco jiného. Začíná jí svítati neznámé dosud světlo; jejímu oku se k útěše otvírá nebe a dává mu náhradu za ztracenou zemi. »Ó můj Bože,« říkala královna anglická, »děkuji, že's mi odňal trojí království, a to proto, abys mne udělal lepší.« A Bossuet mluvě o ní, pravil: »Děkovala Bohu a zač? Za to, že ji učinil královnou? Nikoliv — ale za to, že ji učinil královnou nešťastnou!«

Je-li bolest ještě větší (neboť ztratiti trůn není ještě největší neštěstí, známť ještě horší), pak ono nebeské světlo, jež člověka osvěcuje, jest právě tak nesmírné, jako sama pohroma. Býváť často tak mocné, že klade v ústa trpících slova tak krásná, city tak čisté, jako svatě ztrávený život. »Ach, co jest světla pod mým smutečným závojem,« říkala mladá vdova, oloupená v dvaceti letech o nejčistší blaho, o němž vůbec může člověk snít! »Nelze si představití,« říkala, »co trpím: nudu, prázdnotu, onu pochmurnou, bezútěšnou mlhu, jež halí zemi mému oku, tu zemi, která se mně dříve zdála tak krásnou a kterou jsem tak starostlivě milovala. Ale nyní toužím už po smrti!« Všimněte si těchto posledních slov. Jsou to tatáž, s nimiž se setkáváme na rtech světců v posledních dnech jejich života. V jediné hodině, jediným mávnutím svojí peruti povznesla bolest tuto mladou vdovu ve dvaceti letech až k oné výši odříkání, k níž se dopravovala svatá Terezie anebo svatá Františka Chantal teprve po čtyřiceti letech.

Někdy dopadá však ran více — jedna za druhou. Bůh zrovna hřmí nám nad hlavou, jakoby hrom duněl. Avšak tu zvláště se jeví nevýslovná dobrota Boží. Matka, jež nese své dítě pod operační nůž, zahrnuje je láskou a zasype je polibky před operací, mezi tím, co se operace děje, a zvláště po ní. Toť slabý obraz toho, co se děje, s naší duší. Když vnikne meč do srdce až po rukojeť, rozlije se mnohdy v něm takové světlo — a třebaš i při největší bolesti — taková nevýslovná a dosud nepoznaná slast, že duše, i sebe více

od Boha vzdálená, poznává jeho ruku a obrací se, aby ji políbila. Chci na to uvést doklad, jehož jsem sám byl svědkem.

Znal jsem před několika lety úředníka, jenž na své životní dráze došel veliké cti, vážnosti a znamenitého vlivu. Byl bohat a šťasten: nescházel mu nic kromě víry. Pojal za manželku ženu neobyčejně útlocitnou a zbožnou a měl dvě dcery; ač sám křesťanem nebyl, dal je přece vychovati s největší péčí; v stáří osmnácti a šestnácti let spojovaly v sobě půvab a kouzlo mladého věku svého s velikou zbožností, skromností a nevinností srdce. Často jsem potkával tohoto otce provázena oběma dcerami. Zářival zrovna ušlechtilou pýchou otce, jenž vidí, že omládá v dítkách sebe hodných. Jednoho dne zachvátila starší dceru hlavnička a za několik dní ji sklátila: umřela ostatně jako anděl. Její sestru, ačkoliv ji vzdálili spěšně z domu, stihla táž nemoc na venkově, a v krátkce na to odebrala se za svojí sestrou. Nešťastný otec uzavřel se v onom domě, osm dní zůstal v něm v těžkém trudu, něm, oko upřeno na lůžko, na němž vzal za své poslední jeho poklad. Ale po osmi dnech vyšel nekonečně, nevýslovně osvícen. Což mu byl nyní tento svět a jakouž měl pro něho cenu? Jakou cenu měly pro něho ještě jeho důstojnosti, úřady, vliv? To vše se mu nyní zhnusilo. Jakou cenu ještě měly pro něho všechny tvory, když viděl, že shasly i dvě jeho dcery, tak čisté, tak roztomilé, a že je i jejich nevinnost marně bránila? I řekl si, že podobné rány nemohou pocházeti od pouhé náhody; neboť kdyby náhoda vládla světem, pak by nezbývalo nic jiného, leč lebku si o zeď rozbít. Řekl si dále, že nemohou pocházeti z vůle nějakého necitelného a lhostejného Boha: neboť pak by ani neměl dost nenávisti, aby mohl nenáviděti podobného Boha. I nahlédl konečně, že Bůh nemohl to dopustiti na něho leč z lásky, a to způsobem, jehož, pravda, nyní ještě nechápal, ale jejž později jistě pochopí. A v jeho očích se najednou rozsvítilo.

Byl živ ještě dlouhou řadu let a jsa stále úředníkem, sloužil šlechetně své vlasti a dospěl až k nejvyšším hodnostem, ale byl zároveň pravým křesťanem,

a pevnou svojí nadějí, silnou svojí věrou a láskou k chudině, jíž rozdal věno svých dcer, získal si obdivu všech. Nyní jest již mrtev. Když však umíral, a když obě jeho dcery mu přišly vstříc oslaveny a záříce nebeským jasem, tu poznali všickni tři v onom objetí, jež konce míti nebude, a pochopili, proč je Bůh tak bolestně na čas od sebe odloučil; tu pochopili, jak Bůh, chtěje slávou svou korunovati a před zkázou zachrániti dcery, zároveň dopřál jejich otci za chvilkové odloučení od nich vykoupiti si nekonečné blaho a život věčný.

Hle, toť první služba, již bolest prokazuje člověku; jen ji pochop, duše má, a užij jí k svému prospěchu: tento proud nebeského světla k tvému osvětlení, toť první věc, již vložil dobrý Bůh v krvavé spáry bolesti.

III.

Bolest očišťuje duši z vin.

Kromě přílišného se hroužení ve věci časné hrozí však člověku na této trudné zemi ještě i to nebezpečí, že přilne příliš k věcem viditelným, že se v nich sníží, svou důstojnost ztratí a zkazí; hrozí mu zkrátka nebezpečí, že ve styku se zlem ztratí nevinnost svojí duše. Poněvadž však Bůh jest spravedlnost sama, tož každé zlo, i nejlehčí, jakmile kterou duši znesvěti, zároveň zplodí na ni trest. Za vinou, jak již starý Homer dí, jde trest krokem sice volným, ale jistým Spácháš-li dnes jeden zlý skutek, dáš Bohu jeden podnět k trestu. Spácháš-li deset skutků zlých, dáš Bohu desaterý podnět k trestu. Což teprve spácháš-li jich sto, tisíc, anebo je-li tvůj život jedním jediným pásmem, v němž se viny všeho druhu splétají v nepřetržité řadě?

Mnohdy utvoří se v boku lodi mořem plující štěrbina sotva viditelná. A již se do ní nabírá vody, zprvu sice jen pozvolna, jen po krůpěji; avšak nepředejde-li se tomu, ocitne se koráb co nejdříve na dně mořském.

Toť velkolepý a zároveň smutný obraz záhuby, jež hrozí lidským duším. Pozvolna, ale neodvratně propadly by i ony vesměs v hlubiny božské spravedlnosti, kdyby nebylo síly, která by smazala, odčinila a vyvážila množství jejich vin. Proto platilo a po vše časy dosud za největší trest považuje se takové nezkalené štěstí, v němž duše hříšná a nekající ani neví, co bolest jest. Jeť opravdu takové štěstí na světě, jehož se musí člověk lekat, a na něž musí patřiti s hrůzou.

A tu lze pozorovati již druhou úlohu bolesti a druhý vznešený úkol, k němuž ji Bůh posílá. Když člověk klesl, když ve styku se zlem ztratil nevinu duše a chuť k dobrému i ušlechtilý vzlet ducha, jenž jej od země povznášel, vydá ho Bůh v ruce bolesti, aby pokáním vyrvala zlo z duše jeho. A bolest chopí člověka, pohříží ho ve své očistné plameny, a v tomto jejím ohni oddělí se škvár a nečistota od ryzího zlata.

I myslím tedy, že žádný rozumný člověk, jenž ví, co jest dobré a co zlé, nebude proto chtít v této příčině na spravedlnost Boží si stýskati. Já aspoň pokládám spravedlnost netoliko za nezbytnou součást Boží svatosti, nýbrž i Boží dobroty, jež mne spíše k Bohu poutá, než odpuzuje. Bůh, jenž neumí trestati, nestará se o člověka. Člověk necítí sice tíže jeho ruky, ale necítí také potřeby, aby objal jeho svaté nohy. A co jest do lásky tak nízké, že ji nelze ani raniti ani uraziti? A co by nám záleželo na nebi, k němuž by nebylo lze dosáhnouti ani urážkou, ani modlitbou?

Ostatně všimněte si, jak dovedně Bůh bolest stvořil! Či lépe řečeno, Bůh jí nestvořil, anebo alespoň nestvořil takové, jaká jest na světě dnes. Bůh vůbec nestvořil bolesti, zrovna tak jako nestvořil smrti. Obě tyto neblahé dcery hříchu, ohavné jako on sám, zrodily se jednoho a téhož dne, aby naučily člověka, že beztrestně nesmí přestupovati odvěký mravní řád, a spíše ještě proto, aby jej k tomuto řádu po nové, vznešené cestě zpět přiváděly, když se od něho odchýlí. Jako velicí umělci dovedou mnohdy ze zříceniny a ruiny zbudovati velkolepé chrámy, tak chopila se věčná láska bolesti, když se poprvé neblaze na světě ukázala, a pomýšlela na to, aby z ní učinila prostředek

nápravy. Bůh, chtěje trestati, poněvadž toho třeba bylo, a chtěje zároveň odpouštěti, chtěje i ze zla vyvoditi dobro a hříchu užiti k vítězství ctnosti, stvořil ve své spravedlnosti a lásce trest, jenž by zároveň sloužil k nápravě. Postavil uprostřed světa popraviště, jež by zároveň bylo i oltářem. — Stvořil bolest. —

A hle, jak si Bůh počínal, aby přiměl člověka použiti bolesti jakožto prostředku pokání. Člověk řítí se totiž v záhubu trojí žádostivosti; a všechny skutky jeho, jimiž se do zkázy vrhá, složeny jsou z pýchy, žádosti těla a neposlušnosti. Nuž dobře tedy, pravil Bůh, vezmu člověka a volky nevolky uvedu jej čas od času v ponížení, poslušnost a odříkání. A z těchto tří, tajuplně sloučených živlův utvořil Bůh bolest.

Přistupte na př. k loži nemocného anebo umírajícího. V jakém se to ocitl stavu? Především ve stavu ponížení. Neboť kde jest ten druhdy tak čilý a bystrý duch, ta výmluvná ústa a veliká znalost všech věcí, kde jsou? A z oné, druhdy tak krásné ženy jde strach: všechny její přirozené vnady opadaly — vše jest ve stavu ponížení. Tento první stav odpovídá základnímu prvku všeho zla, jenž jest pýcha. Než pozorujte dále: jak ten nemocný poslouchá! Včera snad ještě neposlechl nikoho, ani Boha: a dnes musí poslouchat každého, i svých sluhů. A dále: jak trpí! Kdež jest ta krev, která tak bujně v rozkoši vřela? Ach, obíhá žilami, brzy příliš pomalu, brzy příliš rychle: ale vše je tak poslušné, ponížené a bolestné! Vidíte zde pravý opak hříchu. Hledte jen vzbuditi u nemocného souhlas s vůlí Boží, odevzdanost do vůle Boží a lásku k Bohu, a uvidíte, jak rychle lze jej zpět přivést pod sladké jeho mravního řádu.

A to právě chrání mnohé duše před záhubou. Čas od času pošle na ně Bůh bolest, přinutí je k pokání, a podrobí-li se jen vůli Boží, toto dobrovolně přijaté utrpení je obrodí a vykoupí a dovede odčiniti množství hříchů.

A lze-li již tak snadno z metafysického jejího složení poznati, že bolest jest dílo moudrosti Boží, ještě snáze lze viděti, že jest dílo lásky Boží. Neboť — jak přiměřena jest bolest každé duši! Člověk by zrovna

řekl, že jakás neviditelná a něžná ruka řídí její kroky vždy právě tam, kde jest třeba život obroditi, probuditi. S důmyslnou jakousi neústupností vrací se vždy znova v ta místa, kde leží srdce. A jaké má podivné účinky! Působí skoro vždy jako svátost ex opere operato — vlastní svou mocí: Jak snadný jest na př. přístup k onomu druhdy tak násilnému, pánovitému a osobivému člověku nyní, když se ho bolest dotkla! Sám vám nyní podává ruku napřed a děkuje za pozornost i nejmenší. Co pokory se tu z bolesti zrodilo! Ono srdce tvrdé, necitelné, žebrá nyní samo o trochu lásky: se slzami vrátila se do něho i láska. A onen mladý muž, dříve tak opovážlivý proti Bohu, tak nepřístupný vši milosti, omámený pouze varem svých vášní, jakmile se ho bolest dotkla, cítí, jak se jeho náruživosti tiší jako umlkající víchr; ohnisko zla vyhasíná, a jeho nečisté sny mizí. Dotekem bolesti zaniká a mizí skoro docela vše, co bylo duši jeho k potupě a k záhubě.

Sotva že se vůli Boží podrobil, již se stal z člověka pyšného pokorný, z tvrdého útlomitelný a z vášnivého člověk klidný. A byla-li celá duše zlem znetvořena, bolest ji na své božské kovadlině překovala.

Což by se asi teprve stalo, můj Bože, kdyby naše duše dobrovolně na se bolest brala; kdyby chápala její působení, kdyby za každou ranou tohoto božského dláta a kladiva volala: díky! Kdyby nebyla při tom jen tak něma, nečinna, stísněna a zaslepena, nýbrž živě a jasně si uvědomila ono dílo, jež z ní chce vytvořiti nebeský umělec — Bůh, a radostně s ním souhlasila!

Nuž tedy, duše má, nahlédni ohavnost svých vin, stálých poklesků, svých denních pochyb, pošetilostí a neposlušností, a smyj je svými slzami. Netroufám si tě vybídnouti, abys šla a hledala bolesti; avšak když přijde, neodpuzuj jí, jeť to tvá dobrá pomocnice. Přijmi ji, přijmi tento druhý křest, jenž tě může učiniti tak krásnou!

A ty, matko lidská, udílej svým dětem křest ve svých bolestech! Když je za veliké úzkosti na svět rodíš, když celé noci probáíš, hýčkajíc na svých loktech ta ubohá stvoření, jež pořád jen pláče a neví proč —

(však, bohužel, se toho dozví příliš záhy!) — nenech nadarmo ležet tuto hřivnu svých bolestí. Zúrokuj ji pro ně; až dospějí v léta nebezpečná, ať mají poklad bohatý tvých mateřských slz a bolestí dobrovolně vytrpěných a hrdinně za ně obětovaných.

Učinilť Bůh ještě i ten div, že bolest, vezmeme-li ji na se dobrovolně, má neskonalejší cenu. Nejen že dovede duši očistiti — její hojné požehnání splývá dál i na hlavy všech našich miláčků, jako onen vonný olej z pomazané a posvěcené hlavy Aronovy splýval do jeho vousů a plnil vůni svou i nejdolejší třásně jeho roucha. Čtěte jen v Genesi onu podivuhodnou rozmluvu Abrahamovu s Bohem o těch deseti spravedlivých, kteří měli zachrániti tisíce hříšníků, a pak pochopíte všemohoucí, očistnou sílu bolesti.

Víte-liž, proč ten či onen člověk není od Boha trestán, ačkoli se k Němu nemodlí, Jeho nectí, Jej hněvá, Jemu snad se i rouhá? Proto, že má kolem sebe své dítky, které se modlí, ženu, která pláče, že má kolem sebe bytosti milované, které kladou své bolesti, své zásluhy, své ctnosti, svou nevinnost na jednu stranu božské váhy a tak vyrovnávají tu tíži nepravostí, které on klade na druhou stranu.

A že i celí národové trvají, že se i tyto velké dílny zla neshroutí pod tíhou nepravostí, toho příčinou jest, že v jejich středu jsou osoby, které dobrovolné pokání za ně činí, které z lásky trpí a samy sebe obětují. A stane-li se časem, že se v útrobách národa některého nahromadí hanebnost a zločiny, a za nimi též neštěstí a trest; stane-li se, že ten národ sklesne až na nejnižší stupeň, a přece zase povstane — jen pozorujte bedlivěji a najdete, že to bylo několik šlechetných duší, které se obětovaly, že to byly nezasloužené, ale šlechetně a svatě vytrpěné bolesti, že to byly krůpěje čisté a z lásky na odpuštění hříchů prolité krve, kteréž jej zachránily.

Než nezacházejme dále v úvahy všeobecné; co jsme uvedli, postačí. Všimněme si bolesti ještě s jiného stanoviska, jež nás k sobě vábí.

IV

Bolest sílí ducha a dodává mu pravé velikosti.

»Ó bolesti, ty teprv tvoříš člověka«, praví básník, a jiný, tomuto duchem příbuzný, dokládá: »Jen velká bolest udělá tě velkým!« — A v tom spatřuji třetí úlohu bolesti: Nenít pouze světlem uprostřed temnot a klamů tohoto života, ani pouhým protilekém hrozící nám zde zkázy, nýbrž ona sílí duše a povznáší je k pravé velikosti; ba řekl bych, že je znova tvoří. Vlévát aspoň do nich takovou krásu a vznešenou velebu, jaké jim ani ctnost dáti nedovede.

A opravdu: nebylo a nebude zde na této smutné zemi jediného díla v pravdě velikého, nebylo a nebude jediné velké duše, aby byly bez bolesti. Neboť k tomu, aby se člověk velkým stal, ni vlohy, ni sláva, ni ctnost nestačí: k tomu vždy ještě jest třeba — bolesti.

Nadarmo nakupil ten či onen člověk na hlavě své všecky koruny, jednu na druhou: lidstvo patřilo na něho snad s obdivem, ale dříve nežli ho pojmenovali »Veliký« — čekali, a nač? Čekali, až obdrží křest bolesti.

Ba sama ctnost, ctnost ve štěstí, neměla vždy sama již tolik krásy, aby k sobě obrátila pozor a obdiv země. K ctnosti musilo vždy ještě neštěstí a utrpení přidati něco svého nevýslovného, dokonalého půvabu.

Zdá se vůbec, jakoby v oné velkolepé dílně, z níž vycházejí hotovy duše velké, vlohy, sláva i ctnost vytvářely pouze základní kontury jejich; avšak poslední, mistrovské tahy vytváří bolest. Proč to? Toť hádanka, řekne snad někdo; ano, hádanka, ovšem, než dá se rozřešiti.

Člověk je tvor malý, nepatrný, poněvadž jest na všech stranách omezený a spoutaný. Čím dobrovolněji se poddá těmto poutům, čím těsněji se do nich vpraví, tím jest menší. Chce-li však se velkým státi, musí se z nich vymaniti, musí rozbítí ta pouta, musí se veškerým úsilím vyprostiti z onoho osudného kruhu. Ale to ovšem bez bolesti nejde.

Je to jako s tím kruhem řežavého uhlí, jež prý děti indianské stavívají kolem nějakého nebezpečného hmyzu. Uzavřený do ohnivého kruhu hmyz hledí sice uniknouti, avšak couvá stále před ohněm až se svine, skrčí a zahyne. Tak to dělají podobně duše nízké, tuctové; avšak duše veliké i ohněm projdou ven.

Vizme na př. spisovatele. Kdy to bylo, že našel své vznešené myšlenky? Snad v pohodlí a zahálce a když zůstal v úzkých mezích lidských? Či to bylo spíše tenkrát, když se z nich bolestným rozmachem vyprostil? A kdež nachází básník nesmrtelné své ohlasy? Kdož by to nevěděl? Nikdy nezpívá duše krásněji jako v bolesti:

»Tuf každá nová rána
jí nový dá a velebnější ton.«

A čím jest ta rána bolestnější, tím jest zpěv dojemnější.

»Není krásnějších nad zpěvy zoufalé
a nesmrtelné — jsou jen pouhým vzlykotem.«

A zrovna tak má se to s velikými charaktery a veleduchy: potřebují také bolesti. U těch, kteří nikdy netrpěli, nakypřil život — řekl bych — pouze povrch duše: jejich myšlenka nemá síly, jejich srdce nemá vroucnosti, a duch nemá širokého obzoru. Vše jest pouze povrchní, mysl nízká a jejich dobrota je tuctová. Zkrátka, jedině bolest vniká v každém směru dosti hluboko do duše, aby ji mohla zvětšiti a rozšířiti. Jsouť v duši naší mnohé vrcholky, na nichž život teprve dřímá, ale jsou vysoké příliš — a jsou hlubiny, na nichž leží ukryté poklady a klenoty, ale jsou hluboké příliš, nežli aby síla duše jich dosáhla. A tu bývá třeba, aby udeřil blesk bolesti. Ano, bývají některé stránky duševní, tvrdím to směle, mnohdy ještě nevyvinuté, sotva jen v temném zárodku, do nichž musí přijíti bolest, mají-li se vůbec vyvinouti.

Víte asi, co se děje v člověku, když naslouchá velkolepé hudbě: Zprvu jej sladce ukolébá, okouzlí a očaruje. Ale pak najednou kterás nota, kterýs tón rázem duši unese a dotkne se jí v hlubinách netuše-

ných Totéž dovede časem i výmluvnost: jako náhlým bleskem, jako úderem hromu unese vše: řečníka i posluchače, a každý je rozechvěn až do útrob tím neobyčejným slovem, jehož si ani sám řečník nebyl povědom.

Nuž a tutéž moc, jakou má výmluvnost a hudba, moc vnikati až do hlubin srdce a povznášeti je, má i bolest. Jako křesáme v křemen, aby z něho vyšlehla jiskra, tak musí i bolest křesati v duši, aby z ní vytrysklo světlo, velikost, hrdinství, oddanost a tisíce jiných skrytých pokladů. V mramoru skrývá se, vězí poukryta vlastně již hotová socha; jest třeba jen z něho ji vybaviti. V balvanu křemene skrývá se drahý smaragd a chce jen zářiti svým nádherným leskem. Avšak dříve jest nutno odstraniti ten jeho kamenný obal a k tomu ovšem jest třeba dláta a kladiva. Člověk se sice mnohdy pokouší o to sám, než skoro nikdy nemá dosti odhodlanosti, aby udeřil přece vydatně; a proto mu posílá Bůh na pomoc — bolest.

A z té příčiny byli též světci, hrdinové, veleduchové a zkrátka všechny velké duše zvláštními miláčky bolesti. Věmec vavřínový nespočinul nikdy, leč jen výhradně na čelech zraněných. Vzpomeňme si jenom na Homera, Miltona, Tassa, Danteho, Camoense. Jsou sice nesmrtelní pro vznešené své myšlenky a city: ale bez bolesti by těchto vznešených myšlenek a oné hloubky citu nebyli poznali nikdy!

A co mám říci o hrdinách válečných polí? I vojínovi dodává teprve bolest pravé velikosti. Nikdy nerozvíjí duše lépe veškeré svojí dojemné krásy, leč když stojí smrti tváří v tvář, v těch velebných okamžicích, kdy v nebezpečí člověk zúplna sebe sama zapomíná.

A sebe zapomenouti, sebe i na smrt obětovati — toť povinnost vojínova, v tom jest i jeho velikost, v ničem jiném. Hledejte jen a přesvědčte se, že není pro člověka pravé vznešenosti, leč jen v utrpení a bolesti.

A z té příčiny není větších velikánů nad světce. Neboť do nich bije blesk bolesti ne jednou snad jenom, ne snad jen náhodou, ne snad jen na poli válečném;

nikoli, oni z dobré vůle své i Boží v bolesti žijí, ba oni sami dobrovolně bolestí se trestají. Bolest je vyprošťuje vždy více a více z pout světa i vlastního já, a ten jejich obětovaný život, jež s veškerým úsilím až na dně duše své hledají, kouří v nich bez přestání, jako líbezná oběť zápalná. Toť věru největší divadlo, jež může země nebi přichystati.

Ani nevíte, napsal sv. František Saleský, čeho nám andělé závidí: jediné toho, že můžeme pro Boha trpěti, kdežto oni nikoliv! Neboť, což mohou jiného Bohu v oběť přinést? Modlitby, pocty a chvály? — To my také můžeme — a ještě více: i bolesti a utrpení, rádi-li je na se vezmeme a s láskou neseme.

Než, nežárlí na nás proto pouze andělé. Sám Bůh ve své slávě žasne nad člověkem a zatoužil po oné vznešené schopnosti, jakou má člověk: totiž sebe zapomínati, trpěti a za miláčky své umírati. Ba, zdá se: kdyby byl Bůh nevynašel způsobu a možnosti, aby umřel za člověka, jenž přece pro Boha trpěti i umříti dovede, zdá se, že by pak člověk měl o jeden rys krásy a velikosti více než Bůh. A proto otevřela se druhdy nebesa, a Syn Boží sestoupil na kříž v nekonečných bolestech, aby člověk, i když přináší k vůli Bohu oběti sebe větší, přec vždy viděl, že se Bůh jeho dovede obětovati způsobem ještě vyšším a vznešenějším nežli on.

A takž tedy velikost a krása duší řídí se podle stupnice bolesti, a dle ní jsou všechny seskupeny v obrovskou pyramidu. Na vrcholu jejím stojí ti, jimž září na čele odlesk bystrého ducha, ctnosti a bolesti. A je vede ten, jenž v tomto trojím směru se nazývá prvorozený ze všech synů lidských. Níže jsou již bolesti menší, ale také i city mělčí a život všednější. A čím níže, tím více smíchu; naopak zase čím výše, tím více vážnosti, oné vážnosti, bez níž nelze si velkého díla ani mysliti; a s touto vážností přibývá i krásy, již má ctnost, přibývá i lásky a bolesti, jejíž kouzlo jest nevýslovné. Bolest vůbec dodává i samé kráse zvláštních, význačných rysů, a snese-li ji člověk, zdobí tvář i srdce.

V.

Bolest mistrně vytváří pravou krásu duše.

Zastavme se na chvíli na tomto vrcholu — je tu tolik jasu a světla. Bolest nesnáší se pouze na ty, kdož v tomto bědném světě na Boha zapomínají, ani na ty pouze, kdož zde propadají zkáze. Spravedliví také trpí, a dobří mají také své zkoušky. Trpí, aby byli ještě spravedlivějšími, zkoušejí, aby byli ještě lepšími. A tu jsme u vlastního jádra celé věci. Pozorujme jen. Při neveselém, ale ostrém světle bolesti dovedeme pochopiti život.

Kdy konečně pochopí člověk, že on právě jest oním mistrem, který vytváří sám sebe? Kdy pochopí, že jej Bůh postavil na tuto zemi v stavu vývoje právě proto, aby se vyvíjel, a že je to tedy úkolem jeho, aby z toho chladného, beztvárného, neúhledného balvanu života vytvořil živoucí tvar? A kdy konečně pochopí hlavně to, že mu Bůh k této práci dal za pomocnici bolest? Ó, člověče, nebyl's krásný, ani veliký, ani svatý, a nyní jsi. Proč? Ty's trpěl.

Vizme, jací přicházejí lidé na svět. Každý přináší si pouze zárodky ke všemu. Někteří docela i ohavné zárodky. Lepší z nich nesou sebou bujnou, avšak nevyzrálou a příliš ostrou mízu životní a půdu neúrodněnou a vyprahlou. Mládí jest bezcitno, praví bystrý jeden pozorovatel. Mladý člověk nemá hrubě ani srdce. Má bujnou krev, život a oheň, který pokládá mylně za srdce, ale to je něco docela jiného: z jednoho posuňku, z jednoho příkrého anebo pohrdavého či hrdého slova poznáte a řeknete: Ještě nemá srdce na pravém místě. Poslechněte ho třeba, když mluví. Ach, mladý muži, mluvíš tak uhlazeně, duchaupně, vzletně, se zápalem, učeně! A přece nemluvíš dobře! Co ti schází? Tys ještě netrpěl!

Teprve čas, zkoušky a dobře, trpělivě snesené bolesti dovedou srdci dáti krásy a duchu pravé ušlechtilosti a mravní hodnoty. Jisté struny, a právě ty nejlibější, nerozezvučí se v člověku leč tenkrát, když jsou

slzami navlhčeny. A proto jest bolestí tolik a tolik. Vlna, která nese sebou nové, nečeká ani, až první se odvalí. Bolesti a útrapy duševní, úzkosti srdce, nemoci, utrpení všeho druhu a zármutek bez konce valí se životem v proudu nekonečném. A člověk se diví a ptá se proč? Ano, proč štěstí uvadá hned? A proč bolesti není konce nikdy?

Proč? Aby nás zušlechtila, aby nás obrousila a pozvolným a jemným působením svého ostří dokonale vyhránila.

Na někoho dopadají právě hromové rány bolestí, jež jsou podobny úderům kladiva, kterým Michal-Angelo bušil v mramorový balvan, z něhož měla povstati socha Mojžíšova. U jiného je to opět jako ustavičné, drobné, ale úporné tření jemného brusu, jež dává diamantu pravé krásy, lesku a ohně. Ale u jednoho jako u druhého je to táž účelná, moudrá činnost bolesti, která pomáhá člověka zušlechtiti.

Však má také bolest dosti té práce! Nedivme se, že přichází často a že se znova a znova vrací do těchže míst, zvláště do takových, které jsou »slabinou« člověka. Jsi snad příliš mírný — však je též třeba, abys byl rozhodný a rázný. Jsi prudký — nebude-liž třeba, abys se stával také mírným? Vyskytne se na př. osoba srdce příliš citlivého; a bolest hned přispěchá, aby ji naučila hledati v obětování sebe lásku, která by nebyla ani zcitlivělá ani příliš poddajná, ale lásku vznešenou, šlechetnou, účinnou a pevnou. Jiný opět jest povahy pevné, ale jeho osobivost nezná mezí, — jakž by mu bolest neměla přijíti na pomoc? Jeť nejvýš třeba, aby již slzy svlačily toto srdce, které se zatvrzuje, a lásku, která již počíná zhasínati. Oh čekejte jen, vy duše hrdé, které jste plny svého já, čekejte jen, bolest přijde a přinutí vás k lásce. Čekejte ji i vy, srdce milující, a bojte se jí. S vámi zvláště naloží příkře, protože vás nechce ponechat, abyste se jen stále rozplývali v změkčilé něžnosti. Ta vaše citlivost musí se přeměnit v šlechetný čin ctnosti.

Věru, my nedovedeme ani dost oceniti působení bolesti v nás, sice jinak bychom líbali tu ruku nevi-

ditelnou a něžnou, která ji řídí. Nebo nechceme-li si pochlebovati a zkoumáme-li dobře svoji duši, musíme se věru podiviti, jak bolest dovede uhoditi vždy na to pravé místo.

Avšak bolest netoliko že působí svým uměleckým dlátem právě v těch místech duše, kde jest nějaká prázdnota, stín, nepravost; často vídáme, jak obrací hrot svůj i proti nejkrasším stránkám duševním, na nichž se rozvíjejí ctnosti často předraze získané! A proč? Aby je upevnila, v zkoušce utužila a z nich všecken kaz setřela. Ten a onen ku př. je trpělivý — a hle, právě proto bude mít stálá protivenství. Jiný opět jest obětavý — a hle, musí žíti právě mezi lidmi sobeckými. Nejvznešenější ctnost naše bývá právě zneuznána, a vlastnost nejlepší nemůže najíti svého cíle. Snad jsi jako stvořen k životu rodinnému — a musíš žíti sám, bez družky života, anebo ji ztratíš co nejdříve. Nosíš snad v srdci nejsladší sny otcovské — a ono ti nebude právě dítek dopřáno. Máš-li v duši vůbec jen jaké místo citlivé, bolest jistě zasadí na ně svůj hrot. A ona si ho najde, třebaš jsi o něm nikomu nepověděl. Ba, nevíš-li o něm ani sám, ona ti je ukáže. Patrně vidíme z toho, že bolest je pouze Něčí nástroj: za ní stojí Někdo, kdo vidí vše.

A to nám dokazují ještě jiné okolnosti. — Všimli jste si, jak bolest se dovede přizpůsobiti každé duši, její zvláštní povaze a potřebě? Brzy stoupá, brzy se mírní; tu chová v sobě cosi vznešeného, tam opět je to bolest »nízká«, tu jest jemnější, jinde opět podle potřeby hrubší. Nejsi-li schopen procítiti jemné útrapy duševní, pošle ti Bůh trýzeň tělesnou. Necítíš-li tužeb po slávě, nadělí ti Bůh starostí o vezdejší potřeby. A nedovedeš-li se povznést až k posvátným útrapám srdcí svatých, sešle na tě Bůh vyprahlost a nepokoj ducha. Hleď tedy, abys se udržel na výši své duševní povznešenosti, nebo v den, kdy se tě jemnější bolest netkne, bude ti poslána bolest »nízká«, všední a hrubá.

A naproti tomu opět, čím více se dovede duše povznést nad hmotu, tím více nabývá bolest jakéhosi rázu vznešenějšího a duchovnějšího. Kdo vysloví vnitřní,

davů neznámé, duchovní útrapy a strasti, které jsou údělem veleduchů, básníků a knížat ducha? A kdo vylíčí neviditelné a vznešené mučednictví, které Bůh vyvolává v duši matek, v zaníceném srdci panen a světců?

Život jest výheň, v níž se duše zocelují pro nebe; a v této výhni ovšem stále hoří oheň, jehož člověk zasluhuje. Dovedete-li to pochopiti, tož nechte jen vedle vlastního přičinění — nechte — na svém zušlechťení a posvěcení pracovati též bolest. Ten, Jenž ji sesílá, ví lépe, než vy, proti čemu ji má namířiti.

Ale to mne vede k jinému hledisku, a to ještě zajímavějšímu; — jak vidno — přibývá těch hledisk, čím dále postupujeme.

VI.

Bolest náhradou lásky.

Život každého člověka počíná šťastně a končí smutně! S červánky života ukazuje se štěstí a blaho, ale hned také s nimi mizí; a pak přijde smutek, jenž nemá konce. Proč to? Proč mají býti na počátku, kdy jsem ještě ničeho nevykonal, nezkusil, nezasloužil, jen samé radosti a slasti? A když jsem se tolik napracoval, namodlil, namiloval, proč čeká na konec jen opuštěnost?

O můj Bože, zjev mi toho příčinu, aby smutek nezaplavil nadobro posledních dnů mých, a aby srdce mé si nezoufalo v mrzutém, bezútěšném a beznadějném stáří, když by nemělo před sebou nějaké jasné vyhlídky.

Viděli jsme, že jsme zde na světě proto, abychom sami sebe vytvářeli, abychom pracovali na zdokonalení duše své. Avšak toto zdokonalení se zde na zemi nedokoná, má pokračovati vždy dále. »Buďte dokonalí, jakož Otec váš nebeský dokonalý jest.« Člověk tedy má jíti ze světla do světla, ze ctnosti do ctnosti, a zastaviti se nesmí! Avšak člověk se přece zastavuje

— a to — ve štěstí. Ve štěstí jakoby se člověk na cestě pozdržel, zapomíná se v něm. — A v tom je ten důvod, proč začínáme svůj život štěstím a proč v něm nesetrváme. Bůh totiž nás musí z něho vyplašiti: egredere, egredere! Vyjdi, spěš dál, vyprosti se z toho, co tě zdržuje, a nezůstávej státi! Bůh nám tento stálý postup uložil tak důtklivě, praví Bossuet, že nám není dovoleno zastaviti se ani v nekonečnu.

A proto tedy Bůh, když se chceme zde na světě zastaviti a když ve štěstí se zapomínáme, dá znamení a pod našima nohama hned se vznítí oheň bolesti, který nás nutí jíti dále.

A to vlastně jest historie všeho lidstva vůbec a každé duše zvlášť.

Vizme svět. Počal rájem. Ale jak dlouho trval? Člověk nevydržel dlouho takového blaha. Bůh jej byl nucen vyhnati, aby se v slzách učil hledati lásky pohaslé a krásy ztracené.

Anebo vizme křesťanství. Počalo také jakýmsi rájem. Ale co praví brzy potom jeho božský zakladatel? »Užitečno jest vám, abych já odešel. Expedit vobis ut ego vadam.« A připojuje tato hlubokého významu plná slova: »nebo neodejdu-li, nepřijde k vám Duch Utěšitel. Si enim non abiero, Spiritus non veniet.« Jinými slovy: potrvá-li blaho, blaho milé přítomnosti Mistrovy, nepřijde Duch t. j. velikost, síla, posvátný oheň horlivosti, šlechetný zápal obětavosti a oddanosti, Spiritus non veniet.

A tak je to s životem každého člověka. Novorozené dítě má také jakýsi druh ráje: laskají je, mazlí se s ním, zahrnují je něžností. Ale to netrvá dlouho a nemůže trvati dlouho. I ono musí okusiti hořkosti a »pítí vody z potoka na cestě« (Ps. 109), sice jinak nedosáhne pravé mužnosti Spiritus non veniet.

Potom přijde manželství. Nový to život pro člověka. Má také (na počátku) čas svého kouzla a slasti. Ale kdyby to mělo trvati déle, co by se stalo s duší? Člověk by zapomněl na rodiče, přátele i své práce; zapomněl by navštěvovati nemocné a konati ctností. Zastavil by se. Ale to nesmí být, člověk musí dále. Egredere, egredere! Vymaň se, ne z lásky, ale z objetí,

z požitků lásky. Nebo více než radostí jest třeba srdce své prohloubiti strastí. Si enim non abiero, Spiritus non veniet. Duch, šlechetný zápal pro dobro, ctnost nezištná, obětavost, oddanost, toť je vlastně ten cíl, k němuž má člověk dospěti: jsou to ctnosti lásky, jež jsou krásnější a lepší nežli její slasti.

Totéž divadlo skýtá nám život řeholní. Začíná sladkými chvílemi noviciatu. A když se duše zasnoubí s Bohem svatými sliby, kdo vylíčí její štěstí! Ale jsou to také jen líbáňky. Brzy potom přijde vypráhlost, opuštěnost a temnota. Světlo, útěcha mizí vždy více, až duše kráčí sama a sama jako v poušti, nemajíc života leč jen ze svojí víry a lásky. A pod jejíma nohama rozněcuje se den ode dne plamen vždy palčivější bolesti, aby se nemohla zastaviti ani na chvíli.

Taková jest historie každé duše a každého života. Z prvu chvíle blaženosti, pomíjející okouzlení — ale jen jako kapka medu na okraji číše — a pak za každým krokem pramen radosti vysychá vždy více a proud bolesti se rozvodňuje vždy šíře. Den ode dne tělo více tíží, den ode dne srdce více zmoženo, a břímě těžší každým dnem. Nemoha se zastaviti v štěstí, hledí se člověk zastaviti aspoň v bolesti. Ale to jest také nemožno. Za jedním snem ztraceným tratí se druhý, a vedle příkopu, který si člověk vykopal, otvírá se hned druhý. Marně volá člověk s básníkem:

»Bij bolesti, najdeš-li jen místa kam!«

Místa je vždycky dosti, bolest si je najde. Když zdrtila tělo, drtí ducha; když zdrtila ducha, drtí srdce; když zdrtila srdce, drtí je znova. Houba na dně mořském, když se dosyta napila vody, nemůže už jí vssáti do sebe více. Ale ne tak srdce člověka. To jest schopno trpěti do nekonečna. Mohou se člověku všecky sny rozplynouti v nivec, všecko, co měl, může být zničeno, všecko, co vykonal, pošlapáno, všecko, co miloval, mrtvo. Co zbývá ještě potom? Tu jest člověk v pokušení zmalomyslněti a sklesnouti na ty zříceniny kolem sebe. Ó člověče bláhový, ptáš se, co ti zbylo? Tys to, tvé srdce ti zbylo. V ohni bolesti zhynulo vše, kromě tvé duše. Když pobasly plameny hranice, na níž sko-

nala Johanna d'Arc, nebylo viděti z ní ničeho; všecko ztrávil oheň kromě jejího srdce. Život jest také oheň. Ke konci nezůstane z něho nic více, nežli srdce, ale srdce očištěné, zvětšené, zušlechtěné, bolestí proměněné, hodné nebes, pro něž bylo stvořeno a kam nyní se má vrátiti.

A k tomu cíli chtěla právě bolest dospěti. I vidíme patrně, že bolest jest vlastně doplňkem a náhradou lásky. Co ona působí, měla vlastně učiniti láska. Láska osvěcuje, láska očišťuje, láska zušlechťuje, láska posvěcuje a povznáší; a že to dnes činí bolest, to jen proto, že láska sama na to nestačí.

Ale jak je láska mocná, spojí-li se s bolestí! A bolest opět sama ovšem je také slabý činitel, nespojí-li se s ní láska. Jedině láska dovede bolest uvést v činnost, jediné ona zná její sílu a dovede jí dobře užiti. Malá láska a velká bolest dovedou již mnoho: můžete od nich čekati zázraků. Ale je-li láska rovna bolesti, oh, pak člověk se stane velikým velice brzy. V jedné chvíli jest duše jeho zralá pro nebe. Bůh se nad ní sklání, aby se zalíbením na ní spočinul, a anděl svatých nadějí sestupuje, aby ji utrhl pro nebe.

VII.

Poslední a nejvyšší důvod bolesti.

Avšak je třeba jíti ještě dále, až k tomu poslednímu slovu, které náboženství o nevystihlém tajemství bolesti praví. — Kdož pak vlastně bolest stvořil? A kdo jí dal tu moc osvěcovati, očišťovati, zušlechťovati a posvěcovati duši člověka? Kdož pak ji lije v duši tak, jako se rozlévá světlo a rosa po nivách? Kdo je ten umělec vznešený, jenž takto zpracovává duše, aby je učinil lepšími? A proč by je Bůh zušlechťoval právě bolestí, ne-li jediné proto, že je miluje? Ó duše, poslyšte to poslední a nejvznešenější slovo, jež jediné dovede vám útěchy poskytnouti. Neboť jsou

věru kříže tak těžké, že vše, co jsem až dosud řekl, nestačí je ulehčiti. Na nekonečnou bolest je třeba nekonečné útěchy.

Vězme tedy, že Bůh není pouze dobrý, moudrý, velkomyslný a milosrdný; vězme, že nás miluje, a že láska jeho k nám jest něco více, nežli pouhá dobrota, že tato láska, — která jest nekonečná jako On sám, má hlavně dvě vlastnosti zvláštní: jest vášnivá a žárlivá, takže všecka láska pozemská jest vedle ní jenom stín, jenom suchý, odumřelý list, jenž se stromu padá. A může tomu býti jinak? Může býti Srdce Boží snad z těch srdcí, které milovati nedovedou? Anebo z těch »polosrdcí«, které nemají v sobě žáru, a jejichž pohaslé jiskry nejsou schopny, aby jiné srdce roznítily, padají jenom mezi popel dolů? Či bylo by možno, aby Srdce Boží bylo z těch srdcí, které milují opravdu, ano se zápalem milují, nedovedou však tužby svoje uskutečniti? Bude snad Bůh naříkati jako my, že sice miluje, ale že nemá leč jen chladných slov, kterými by dal svou lásku na jevo? Vždyť Bůh jest otec, jest matka. Nuž a dovedete si představití otce, který by byl zároveň všemohoucí, a matku, která by měla moc právě tak velikou, jako má lásku? Uvážili jste již někdy tato dvě slova: láska nekonečná? Oh, láska už sama o sobě jest mocná: omnia potest,¹⁾ všecko zmůže, praví kniha Následování. Co zmůže teprve láska nekonečná! Nebo nekonečná — to je tolik, jako nevyčerpatelná; nekonečná je tolik jako nepřemožitelná; nekonečná, to je tolik, jako neúnavná a nenasytná: neúnavná, která se nikdy neunaví dáváním: a nenasytná, která se nikdy nenasytí přijímáním. »Milovati ze vší duše své, ze vší mysli své, ze vší síly — toť jest, co ta láska žádá, a nic méně! A věz, Israeli, že Bůh tvůj, Bůh horlivý (= žárlivý) jest: tak opět volá nám Bůh se Sinaje i s Kalvarie v oněch dvou okamžicích, v nichž se sblížil s lidmi nejvíce; a aby na to lidé nezapomněli, zapsal to na věčnou paměť hromy a blesky, ale i slzami a krví!

Nechme se nyní na chvíli ozářiti a osvítiti tímto

¹⁾ Kemp. III. c. V.

světlem a pochopíme pak jednání Boží. — Bůh tedy patrně miluje duše lidské, ano žárlí na jejich krásu. Neponechává je ani na minutu na světě pro nic jiného, leč aby zde nabyly pravé velikosti a něčeho nevýslovně krásného, co pouze svobodná vůle může ještě dílu rukou Božích dodat. A s jakou něžností bdí nad nimi, jak podpírá jejich ruce v tomto krátce trvajícím, ale obtížném díle! Slasti i strasti, lásku i protivenství — jak to vše dobře Bůh řídí a míří k tomu cíli, aby člověka učinil lepším! — Jako veliký umělec, který dovednou rukou spojuje světlo i stín, aby okouzlit tou krásou oko i krasocit! »Chce li Bůh míti tvou duši celou«, tak psal P. Lacordaire mladému muži, klamem (jehož hořkosti nemohl ani přemoci ani zapomenuti) zdrcenému — »smíš se pak diviti, že Bůh ti bere vše, co by tě jen mohlo nějak poutati jinam? Vždyť Písmo dí, že jest Bůh žárlivý. A jakž by se neměl báti o tebe v těch sladkostech, o nichž jsi snil, v té lásce, která by plynula srdcem tvým zcela pro ni zaujatým jako proud — kdyžť si žádá, abys jenom Jeho miloval?« A připojuje tato krásná slova: »Když nás Bůh mrská svými metlami, neděje-liž se to proto, abychom nehledali jiné hlavy, nežli zkrvavené hlavy Spasitelovy; ne jiných zraků, nežli jeho zraků; ne jiných rtů, leč jeho rtů; ne jiného ramene, na němž bychom sklonili svoji hlavu, leč jeho bičí zbrázděného ramene; abychom nehledali jiné ruky, kterou bychom líbali, leč zbodených rukou a nohou jeho, abychom nehledali jiných ran, které bychom hojili, leč božských krvácejících ran jeho? Ach, příteli, není-liž láska láskou? Naříkáš, že nejsi milován, a Bůh ti dal v srdce lásku čistou, nesmírnou, nepřemožitelnou. Tys chtěl snad přimísiti k ní lásku světskou a proto Bůh, který snad tomu nechce, tě bije a tepe. Ukazuje ti marnost světa, křížuje tě, abys Ukřižovaného více miloval a lépe následoval. Božský záměr jeho, ježž má se všemi lidmi, jest, aby byl ode všech milován, a všecka prozřetelnost jeho směřuje k tomuto cíli.«

Ano, vše směřuje k tomuto cíli: i sny, které se rozplývají, i hromové rány, které křouží člověka. Vše

řídí táž horlivá láska, která chce býti milována za každou cenu. A v tom jest veliký smysl bolesti, vznešený význam smrti. Je totiž bolest projev vášnivé lásky, která pracuje na zdokonalení duší anebo trhá pouta, která spojení jejímu s dušemi překážejí. I smrt dochází tu svého vysvětlení!

Někdy čeká Bůh na duši dlouho trpělivě a shovívavě. Ponechává ji tu, až by zcela uzrála na slunci bolesti, a netrhá jí se stromu života dříve, dokud neztratí posledního zbytku svojí kyselosti a hořkosti. Ach, jak krásná bývá smrt některých starých lidí! Ale jak dobrý jest i Bůh, jenž na ně čekal tak dlouho!

Jindy však Bůh náhle, spěšně bere duše ze světa, že se zde téměř jen ukázaly. A tu plakáváme a viníme Boha z ukrutnosti. A přec nejeví se nikde jinde láska vroucnější a něžnější nežli tuto. Nebo Písmo svaté praví, že se máme v případech takového »mladé«, předčasné smrti, již ostatně mladým lidem i pohanský starověk přes všechny slzy, které ji provázejí, z lepšího jakéhosi instinktu — záviděl, že se tu máme obdivovati a klaněti buď lásce nekonečné, která trhá plod předčasně uzralý: Consumatus in brevi explevit tempora multa; anebo lásce předvídavé, která se bojí o ten něžný květ v bouři, kterou předvídá. — »Ale, vždyť to byla duše tak čistá« — naříkáváme. Ano — ale právě proto se zalíbila Bohu. — »Ale, my ji tak milovali!« — Ano: ale jest Někdo, kdo ji miloval jako vy, dříve než vy, kdo byl její otcem, matkou, ženichem, spíše než vy, a jenž učinil pro ni to, co byste učinili vy sami, kdybyste tolik věděli, tolik mohli, a tolik milovali jako Bůh! »My ubozí,« píše dále autor, jehož jsme se před chvílí dovolávali, »my zapomínáme stále, že to, co milujeme my, miluje i Někdo jiný, a že v Písmě jmenuje se Hospodin Bůh žárlivý (horlivý milovník). Zapomínáme ve své lásce Toho, jenž miluje více, nežli všickni tvorové dohromady, a jenž chtěje jim vzíti všecku možnost stesků, volil — ač věčný a nesmrtelný svojí přirozeností — umřít za ně. Obrát jen zraky své vzhůru k nekonečným končinám lásky — a pochopíš tam tajemství svých slz: spatříš ty, pro něž pláčeš, v objetí Božím. Poznáš tam důvody onoho

řádu, jenž se ti zdá ukrutný, poznáš, jak krása lidské duše dovede násilně přivábiti k sobě toho, jenž se s ní na křtu zasnoubil první. A obrátíš-li zraky opět v končiny bolestí, jež každým dnem se šíří dál a dál kolem tebe, poznáš, že bylo tvému miláčku více bolestí ušetřeno nežli radostí odňato, a budeš žehnati té ruce nepochopitelné, která žehná svým služebníkům a vyvoleným vždy, kdykoli se k nim vztáhne.*

Tento prostý, jasný a snadno přístupný výklad věcí tak vznešených podává náboženství nejen duchu, nýbrž i srdci všech — a to právě jest jeho velice čestnou zásluhou. Nebo, co jsou vedle těchto myšlenek náboženských liché útěchy lidské moudrosti? Dovede tato moudrost vysvětliti bolest, dovede zvláště vysvětliti to, proč právě trpívají duše nejlepší, rodiny nejctnostnější, ti právě, kteří, jak by se zdálo, by nejspíše zasloužili štěstí, poněvadž nemyslí leč na blaho jiných? Nechť nám jen vyloží lidská moudrost důvody tohoto podivného zjevu ve světě mravním, zjevu to, který jest schopen ctnost o všecku sílu a mysl připraviti! A až nám ukáže zřídlo našich slz, pak nechť přijde je usušit — neboť toho my zvláště potřebujeme. Ale to dovede pouze náboženství, a jak uvidíme, činí to dokonale.

KAPITOLA II.

Útěchy bolesti.

Ale na to vše vy snad řeknete: »Je-li tomu tak, proč tedy plakati v bolesti? Jestliže bolest opravdu osvěcuje, očisťuje, zušlechťuje a proměňuje, je-li opravdu onou pomocnicí života, kterou Bůh sesílá, aby vytvářela srdce člověka a je v plamenech svých zocelené povznášela k nebi, pak plakati jest nerozum a slabost, ano, vzpoura a hřích.«

Nikoli; ale reptati jest hřích!

Víra nezakazuje pláče, dovoluje ho — ano, já bych skoro řekl, že jej poroučí. Ona aspoň jistě slzy lidské posvěcuje a tím je oslazuje. Víra učí plakati, ale tak, aby člověk, hledě k nebi, nezapomínal země; víra dovede ještě lépe bolesti útěchy skýtati, než ji vykládati.

Uvažujme tedy klidně o tomto druhém stupni božského učení o bolesti. Neboť, kdož by tohoto poučení nepotřeboval? Kdož by ještě tak málo okusil života, že by byl neutržil ještě žádné rány v něm? Kdo z nás nenosil ještě smutek nad nějakým tím hrobem milovaným? Ó víro sv., přijď tedy, a uč nás plakati.

I.

Víra slz nezapovídá, ale učí plakati po křesťansku.

Odkud se jen vzal ten podivný názor, že víra pláč a slzy zapovídá? — Vždyť i duše ze všech věků nejzbožnější, Ten, který i dle svědectví nevěrců jest nedostižným vzorem života nadpřirozeného — sám Ježíš plakal. Rmoutil se, chvěl se pod ranami bolestí. V zahradě olivetské volá v koupeli potu a krve: »Smutná jest duše má až k smrti« — a bylo třeba anděla, aby mu pomohl píti z kalicha hořkosti. Na kříži hledal, kdo by ho potěšil — ale bohužel — ačkoli ho tolik potřeboval — nenalezl! U hrobu Lazarova prolévá slzy, ještě vzácnější, poněvadž to byly slzy lásky přátelské. Ale čím by byly tyto slzy Ježíšovy, kdyby byl neměl moci vzbuditi si k svojí útěše mrtvého přítele? Ó smutku posvátný, svaté chvění, něžné, božské dojmutí Ježíšovo, vy zůstanete útěchou trpících na věky! Ó drahocenné slzy Ježíšovy! Člověčenstvo vás sesbíralo, zasadilo do zlata a stříbra a klaní se vám, poněvadž jste člověku důkazem, že smí plakati a bédovati, aniž tím urazí Boha, který plakal sám první!

Óvšem falešný mysticismus zašel tak daleko, že slzy zakazoval. Avšak církev jej zavrhla a lidstvo s hrůzou se od něho odvrátilo a obrací v obdivu zraky své k oněm v pravdě heroickým postavám, které pod záminkou úcty Boží neurážejí lidské přirozenosti.

Přede všemi na prvním místě u paty kříže jest Maria, matka bolestná, nejčistší, nejvznešenější ze všech: dle jedněch klesá tu na zemi v mdlobě, dle druhých stojí — ale dle souhlasného svědectví všech rozplývá se v slzách, hořem a bolestmi sklíčená:

Stabat mater dolorosa
juxta crucem lacrimosa.

Za božským Mistrem v průvodu Královny nebes berou se svatí a světice. Všimli jste se již někdy jejich obrazů? Na jejich líci je cosi neskonale něžného —

slzy jim stojí v očích; a čtete-li jejich životopisy, uví-
díte, že žádní jiní otcové, ani matky, ani manželé, ani
dítka nebyli — abych tak řekl — lidštějšími, nežli
právě oni, když se jich bolest dotkla. Kdož by na př.
nevěděl, jaké slzy plakal sv. Augustin u lože sv. Mo-
niky, anebo jak bědoval a naříkal sv. Bernard pro
svého bratra? Komu nezní ještě dnes v uších srdce-
lorné nářky sv. Alžběty uherské, když jí byl mladý
milovaný manžel vyrván z objetí? Čtete spisovatele
z dob Ludvíka svatého — s jakou opatrností musili
připravovati tohoto krále na zvěst o smrti jeho matky,
a jak vzlykal, jak omdlával, že se jeho družina bála
o život jeho! A je třeba uváděti list a pláč sv. Fran-
tiška Saleského nad smrtí matčinou, anebo připomí-
nati sv. Františku Chantal, na kterou se v pravém
smyslu horšili pro nemírný její zármutek všickni,
kdož ji jen viděli? — Nepravý mysticismus, o němž jsem
se zmínil, nespokojil se tím, že zavrhl všechnu cit
a jeho něhu; ale poněvadž měl ovšem potřebí dokladů,
falšoval historii, a vyličil světce falešné, k nepoznání,
ohavné: světce kamenné a mramorové, bez srdce, bez
lásky, bez citu. A ještě měl za to, že jim dodává ně-
jaké zvláštní velikosti a veleby! Bláhový! Jako vůbec
všickni ti, kdož chtějí povznést víru, páší bezpráví
proti lidskému rozumu a lidskému duchu! Ani nevědí,
že ona svrchovaná krása duší svatých, která bude
věčně zdobiti jejich čelo, jest právě ona směs božského
a lidského živlu, slabosti a síly, citu a nepoddajnosti,
stesků bolestných, vzdechů a mdlob při smrti jejich
miláčků: ale stesků bez reptání, výkřiků beze vzdoru,
sklíčenosti sice přirozené, avšak zcela do vůle Boží
odevzdané.

A já si troufám i tvrditi docela, že právě živel
božský posiluje v nich živel lidský. Neviděl jsem aspoň
nikde jinde v historii, a nesetkal jsem se nikde jinde
v životě s podobnými výkřiky bolesti, s jakými se shle-
dááme v životě svatých; a divím se jejich síle proto,
že se obdivuji jejich něžnosti.

Víra tedy slz nezapovídá — a nikdy nezapovídala.
Naopak zapověděla by raději tvrdost, která jich nepro-
lévává. Aspoň by se, tuším, jistě pozastavovala nad člo-

věkem, který by pro zmařený život neuronil slzy ani jedině. Viděla by v tom jistě sílu ne svou, nýbrž jinorodou. Nemohla by se věru ani znáti k srdci, které hleděla utvořiti, ani k lásce, jejíž krásu světu odhalila. Ale odvrátila by se asi zarmoucena, že nenašla na líci křesťana odlesku líce Ježíše Krista nad hrobem Lazarovým stojícího, že nenašla ve tváři křesťanky ani stopy slz Mariiných, kanoucích pod křížem. Přírozenost rovněž jako víra hlásá: Blahoslavení plačící.

Nuže tedy, nebraňme slzám. Hle, snad život tvůj jest rozerván; snad je ti část duše tvé, a snad právě ta lepší část vyrvána; snad květ lásky tvé padá ti z náručí jako květ, jehož se dotknul první mráz a kosí jej k zemi. Tu nebraňme slzám, ale plačme a nedejme se upokojiti jen tak lehce. Et noluit consolari, quia non sunt. Ani od člověka se nedejme potěšiti, a ani Bůh to nechce. Nikoli, Bůh nemá věru rád těch, kteří se rychle upokojí, kteří po smrti svých milých pohodí hlavou a hledí hned zapomenouti. Ach, nezapomínejme hned! »Jsou slzy,« praví sv. Augustin, »důkazem bolesti, jsou slzy důkazem lásky. V nich jakoby krev vlastního srdce kanula.« ¹⁾ Nuž nechme kanouti tuto krev svého srdce, nechme ji kanouti u paty kříže, ve víře, naději a lásce.

II.

Duše věřící pláče — ale věří a klaní se.

Věrou osvícená duše v bolesti tedy pláče; ale věří — a klaní se! »Můj Bože, tak dí, Tys tak chtěl — a je dobře tak! Můj rozum sice nechápe, má přírozenost se vzpouzí. Ó Bože, bylo-li by možno, aby tento hořký kalich mne minul — ale je-li Tvá svatá vůle, budiž, fiat!«

Zprvu ovšem pronáší člověk toto fiat pouze jen na půl úst, rty se při tom chvějí. Ale když je násilně

¹⁾ Testantur lacrimae dolore, testantur amorem. Erumpunt quasi rivuli sanguinis cordis. S. Aug. Homil. XXVII.

opakujeme, splývá jako balsám do bolavého srdce. Duše opět pozvolna nabývá síly a povznáší se výše. »Bůh jest dobrý,« praví si, »a co činí, činí proto, že je dobrý.« »Bůh jest láska,« praví si dále, »vše co činí, z lásky činí.« Anebo není-li ještě srdci zdrcenému možno takto mluvit, praví aspoň to, co říkala hořem sklíčená vdova, když se nutila mluvit. Tak jak toho žádá víra: »Ach, ano; jsem, tuším, již přesvědčena, Bože můj, že co činíš, dobře činíš!« — A toto pevné přesvědčení o dobrotě Boží neskonale, i když nás halí mrákoty, i když nás rány stíhají hromové, tato jistota lásky Boží jest první útěchou, kterou víra duši dává.

Když ona mladá vdova, o níž jsem se zmínil, již již pod tíží svého kříže klesala, složil jí zbožný abbé Gerbert, jenž byl jejím andělem-těшитelem, na útěchu zvláštní vyznání víry, jež nazval Credo bolesti. Sestavte si také podle zvláštní povahy a způsobu svého kříže i vy svoje Credo bolesti. Jest jenom jedno vyznání víry, ale tisícové jest vyznání bolesti. Ale ať již je druhu jakéhokoli, ať vždy obsahuje tyto články:

»Ó můj Bože, já věřím, že's dobrý; věřím to celou duší svou, celou myslí svou, celým srdcem svým!«

»Ó můj Bože, já věřím, že's netoliko dobrý, milostivý, shovívavý, milosrdný — věřím, že's láska neskonale, věřím, že všechny tvé myšlenky i skutky plynou z tvého láskyplného srdce, a že jejich prvním i posledním podnětem je láska!«

»Ó můj Bože, miluji otce, matku, bratra, sestru, manžela, dítě; miluji je něžně a vroucně — ale Ty, Bože můj, mne ještě více miluješ!«

»Ó můj Bože, Ty víš, že bych se bál ublížiti svému dítěti. Jakž bych směl tedy kdy jen pomyslit, že by's Ty chtěl činiti tak mně? — Ovšem, pravda, já dítě své časem pokáral, ano i potrestal, odňal mu, co se mu líbilo, a nedbaje jeho nářků, zakázal mu i jeho oblíbené, nebezpečné hračky. Ale což jsem tím, ó Pane, chtěl jiného, leč jeho dobro? Oh, popírám rozhodně: nikdy jsem mu nechtěl ublížiti, nikdy jsem mu nechtěl ukázati pouze svoji moc — děsil bych se pouhého pomýšlení takového — já chtěl, já hledal pouze jeho dobro, a jsem hotov trpěti i umříti, abych mu k němu

dopomohl! Hle, můj Bože, takové jest moje srdce a je to ještě pouze stín Tvého srdce! A proto líbám svůj kříž a volám: Ten kříž jest z Boží dobroty, ten kříž sesílá láska! Mé oči jí nevidí, celá moje přirozenost se chvěje — ale já věřím!«

»Ó můj Bože, netrpělivě, ač s klidným svědomím očekávám onoho velikého dne Tvého, onoho dne světla. Toho dne rozptýlí se všechna mlha — a já zvím, proč jsi mi odňal otce, matku, proč jsi mi vzal manžela, proč z toho hnízdečka, jež jsem připravil svým dítkám, jsi mi unesl jedno, dvě, snad i tři. Tu zvím, proč bylo třeba, abych byl zneuznán, opuštěn, zrazen, potupen. Zvím, proč bylo třeba, aby mne nemoc na tolik dlouhých let upoutala k lůžku bolesti. Můj Bože, já to zvím všechno . Než — co — vím to nyní již! Nebo to, co poznám na věčnosti v plném světle, je totéž, co tuším již zde v těch mlhách pozemských: Bůh jest dobrý, Bůh jest láska! Vše, co činí, činí z milosrdenství, činí z lásky.«

»Ó Bože můj, Ty spojíš opět ty, jež jsi zde od sebe odtrhl. Usušíš slzy, uléčíš bolest. Toho čekám, v to věřím!«

III.

Duše věřící pláče — ale doufá.

Než, musíme vyznati, že jsou neštěstí, která přivedou i rozum z rovnováhy, která i věrou zviklají, a kdy se zdá, že právě víra odnímá všechnu útěchu. Zemře nám někdo, přítel, který snad celý život na Boha nevzpomněl! Zemře jinoch, mladý muž, jež zachvátila smrt právě uprostřed víru jeho vášní. Můj Bože, celý život mi budou zníti v uchu ty srdcelomné výkřiky matky, které se syn vlastní rukou zabil — věru, nesmírná to bolest pro srdce matky, zdrcující bolest pro srdce věřící, křesťanské matky. Ale ani tu víra neopouští těch, kteří trpí, a naděje mávající svojí jasnou pochodní, lije i mezi pochybnosti nejčernější svůj světlý paprsek, jenž nám nedá klesnouti.

Kdož vysloví, s jakým smilováním sklání se Bůh k smrtelnému loži svých dítek! Kdo může věděti, co se děje mezi Bohem a duší v těch mráкотách hodiny poslední, kdy se již oko člověka zavírá? A kdo může říci, co se děje, když už i duše na rtech v posledním výdechu se tetelí, jsouc více již na onom, než na tomto světě — kdo může říci, co se děje, když už Bůh sám pro tu duši jde?

Zamítne matka dítě své, třeba nevděčné? Nepokusí se napřed všemi prostředky možnými získati, přivésti je k sobě? Neučiní-li sama prvního kroku ke smíru — i toho posledního, nejzazšího, za nějž dále již jíti nemůže? Ba nepůjde-liž ještě dále, a nebude-liž až do konce, ano i proti vůli jeho hledět ho zachovati? Nuž — a Bůh jest více než matka!!

Vizme, co jen učinil, aby ztrátu duší téměř zne-možnil. Není dosti, že nás obdařil svojí milostí, která nás předchází, provází, následuje; není dosti, že ustanovil sedmero svátostí, ten sedmerý pramen milosti a síly, který svlažuje celý život i každé jeho období; jakoby nám vše to ještě nestačilo dokázati jeho srdce otcovské, viz a klaň se ještě tomuto vynálezu jeho lásky.

Byl bys na pustém ostrově — sám — nepokřtěn. A nebylo by nikoho, kdo tě touto svátostí obrodil, ani kněze, ani křesťana, ani člověka vůbec. A ty bys umíral. Jsi snad již na jisto ztracen? Nikoli! Máš ještě jednu pomoc: srdce své: vzbudiž v něm úkon jediný, úkon touhy, úkon lásky — a hle — jsi pokřtěn, obrozen, spasen. Ptáš se, kdo to praví? Církev!

Byl bys nemocen a již bys cítil, jak se tě smrt dotýká svojí ledovou perutí. Vzpomínáš na hříchy a křehkosti své, na ty věci, o nichž svědomí nepokrytě praví: Tohle je jistě, nepopíratelně hřích! — Ale kněz zavolaný nepřichází, aby vyslyšel tvoje vyznání, aby je předložil Bohu a jeho jménem ti odpustil. Co učiníš? Máš ještě jeden prostředek — srdce své; vyšleš z něho jediný vzdech k Bohu, jediný výkřik, jedinou slzu, jediný úkon lítosti a lásky — a jsi rozhřešen, očištěn, s Bohem usmířen.

Byl bys ve chrámě ve chvíli, kdy se mše sv. ne-slouží a kdy tam ani kněze není, aby ti svatostánek otevřel. A ty přece hladovíš a žízniš touhou po Bohu. A ty řekneš: »Jako jelen dychtivý po prameni vody živé — tak touží a omdlívá duše má po Tobě, Bože můj!« A půjdeš snad s prázdnem, bez posily svatého přijímání? Nikoli! Tys vzbudil v srdci svém lásku — a hle — tím's již přijal. Kdo to praví opět? Církev! Ba ona učí, že toto přijímání duchovní může míti takovou moc a působnost ve svých účincích jako přijímání skutečné, ano že je někdy převyšší.

Srdce lidské má tedy od Boha zvláštní moc svátostnou: křtí, rozhřešuje, podává. Působí samojediné vše, co působí svátosti, a nahraňuje je všechny, když je nelze přijati. A což tedy řeknete nyní tomu, že my často odsuzujeme tak mnohého člověka? Ach, vizte, že nemůžeme odsuzovati nikoho! Ten onen umírající ovšem snad se ještě před smrtí rouhal, kněze odmítl, kříž odstrčil — a bylo to snad poslední jeho slovo, byl to snad poslední jeho čin, než upadl v mrákoty a mdloby, v nichž už člověk nevidí, neslyší a nechápe. Pomoc svatého náboženství ovšem již nemůže dojíti až k jeho duši, poněvadž tato zašla již příliš daleko v stín smrti. — Avšak ještě srdce jeho bije — a aby došel spasení a odpuštění — čeho je třeba? Jednoho úkonu lásky, jediného vzdechu touhy a lítosti, jediného slova z tohoto umírajícího srdce: »Bože můj, miluji tě!«

Ó vy zaslepení, kteří pláčete kolem lože jeho beznadějně! Mezi tím, co vy tak pláčete, odnášejí snad již andělé duši jeho s plesáním a jásotem: došla patrně spásy osmou svátostí.

Zavraždí se člověk — a spáchá hrozný hřích. Církev se s hrůzou odvrací od jeho znetvořených pozůstatků tělesných — a právem! Ale učí snad, že samovrah jest najisto ztracen? Nikoli! Neboť kdo může věděti, co se dalo v duši jeho, když po smrtelné ráně odcházela ze světa? Kdož může říci, co spatřila v záblesku smrtící zbraně, a na co jí posvítíl oheň výstřelu? — Ale — vždyť neměla k tomu času, na-

mítnete mi. Než, jakého tu času třeba? Slovo, vzdech pohled stačí, aby odešla očištěna.

Poslyšte příběh:

V době, kdy byla sv. Františka Chantal představenou kláštera Navštívení P. Marie v Annecy, žila tam pokorná a zbožná řeholnice, která jako dříve uváděla v podiv dvůr královský svojí krásou, tak nyní klášter svojí neustálou modlitbou a kajicností. Jmenovala se sestra Marie de Martiquat. A ta měla vidění, v němž spatřila toto:

Vévoda Nemourský, Karel Amadeus, jehož byla druhdy vídala na dvoře savojském, bil se v souboji s vévodou z Beaufortu, byl proboden a zabit na místě. V den souboje a o celý týden napřed nežli se zpráva o něm do Annecy dostala, přišla sestra de Martiquat a vrhla se své představené k nohám a se slzami v očích jí vyprávěla, co viděla: »Vévoda Nemourský se bil v souboji a padl; ale ve chvíli, kdy se mu meč blýskl před očima, měl ještě to štěstí, že vzpomněl na Boha a došel odpuštění. Je pouze v očištění — ale tak hluboko, tak hluboko! Běda, kdo ho odtud vysvobodí?«

A když představená se zdráhala uvěřit, že by tato duše došla spasení, odpověděla: »Ovšem, měl vévoda pouze jediný okamžik k tomu, aby se chopil nabízené mu milosti — ale on to učinil. A já více žasnu, dodávala sestra, nad tím blahoslaveným okamžikem, který mu přinesl spásu, nežli nad žalostným jeho stavem nynějším, v němž tolik trpí. Neboť skutek, v němž právě umíral, zasloužil by pekla. Patrně však to nebyla jen ona vzpomínka na Boha, která mu milosti získala, nýbrž spíše modlitby, které se za něho konaly. Všemohoucnost Boží dala se patrně pohnouti nějakou zbožnou duší a udělila mu této neobyčejné milosti!«

A sestra vykládala dále svoji podivuhodnou teologii, z níž je tak milo citovati: »Milost Boží,« pravila, »působí rychleji, než si představití dovedeme. Ani okamih — a Bůh se již dotkl svojí milostí duše, která chce s ní spolupůsobiti. A okamžik, v němž dá duše nějak na jevo svoji ochotu ke spolupůsobení, spadá téměř v jedno s okamžikem přijetí milosti — takže

v této bleskové rychlosti jeví se nejlépe, že je duše duch, stvořený k obrazu a podobenství Božímu.«

Od onoho dne počala pokorná sestra klášterní svojí kajicností mírniti muky toho, jejž nazývala »svým ubohým vévodou!« Modlila se za něj, obětovali za něj modlitby i jiní, které ona na všech stranách mu získávala. A než umřela, měla věru jistotu, že duše jeho přece se o nějaký krok přiblížila k onomu kraji světla, do něhož se měla jednoho dne dostat. A nikdy nikdo, ani kněz, ani biskup, ani zbožná ta osoba nepochybovali o pravosti tohoto vidění.

Oh, jak málo známe srdce Boží! Když umírá člověk, člověk — dílo, tvor rukou Jeho, ten, nad nímž po celý život s takovou něžností bděl, člověk, jehož i mnohou ranou zasáhl, zranil, osvítil, jen aby ho přivedl k sobě — a on neposlechl — když umírá člověk, Bůh se chystá, aby s ním svedl ještě poslední boj, boj lásky, zápas matky, která vidouc, jak jí syna rvou, napne všecku sílu své lásky i svého hněvu až k šílenství a k zuřivosti. A tak sklání se i dobrý Bůh s nebe; se srdcem starostlivým sklání se k bolestnému loži, na němž umírá právě jedno z jeho dítek. V tu chvíli dovolává se všeho, co již pro něho učinil, aby ho získal: všech těch darů světla, milosti, něžné lásky a dobroty svojí. Vzdá-li se nemocný na tento první útok, vidí svět, že zvítězil Bůh, a víra se raduje, že se obrátil hříšník. Ale odpírá-li člověk dál a upadne-li dříve nežli se vzdal do mrákot smrtelných, boj proto nepřestává, ale trvá dál, a vítězství snad konečně přece připadne Bohu i tenkrát, kdy už lidé to viděti ani zvěděti nemohou. Ó kdyby ta ruka, již klademe umírajícímu a mrákotami obestřenému člověku na srdce, abychom se přesvědčili, bije-li ještě, kdyby ta ruka byla citlivější, cítila by, jak ten zápas, ten boj poslední trvá ještě dále. Jedná se již o maličkost: o jediné slovo, o méně nežli slovo, o pouhý vzdech. A Bůh k tomu cíli pracuje s veškerou neústupností své lásky; a kdo by nevěděl, že se to Bohu, tomuto dovednému a zkušenému zápasníku, často zdaří.

Než, vy se mne zeptáte: A odkud tohle všecko víš? Kde jsi vzal tuto svoji domněnku o podivném

posledním zápasu lásky Boží se srdcem člověka? A já odpovím: Z vašeho vlastního srdce. Nebo rci, jsi-li otec, jsi-li matka, neučinil bys, co jsem řekl? Nuž, a srdce Boží by mělo zůstatí pozadu za tvým?! A ty bys měl možnost vykonati pro dítě své více, nežli Bůh pro své syny? To jest nemožno. Hle tedy, jak víra božská nenechává ani jedné bolesti bez útěchy, jak všechny ukájí balsámem naděje!

IV.

Duše věřící pláče — ale miluje.

Avšak ani víra, ani naděje není posledním slovem náboženství. Poslední slovo jest láska. »Nyní pak zůstávají tyto tři: víra, naděje a láska, ale větší z nich jest láska: *Tria haec, major autem horum est caritas.*«¹⁾ Když tedy náboženství nalilo do palčivých ran bolesti drahocenného balsámu víry a naděje, jde směle — posíleno tímto úspěchem, ještě dále; a vědouc, že získáme člověka, získáme-li jeho srdce, pokusilo se přetvořiti bolest láskou.

Ano, náboženství se pokusilo o to, aby člověka naučilo bolest milovati. A toto právě: učiniti z bolesti předmět lásky lidské — to, tuším, jest to největší dílo, jež náboženství podniklo, a musíme věru vyznati, že je to přímo báječné, jak dokonale, jak důkladně a božsky krásně záhadu bolesti rozřešilo!

Čím více přemýšlím, tím více se divím, jak málo rady a pomoci si lidé s touto záhadou věděli. Šest tisíc let drásá již bolest jako sup Prometheův naši hrud' a trhá naše srdce — nuž, a co s ní lidé svedli? V čem záleží všecka ta námaha, kterou lidé proti bolesti podnikli? Buď v tom, že ji popřeli, což je bláznovství, nebo že ji násilně potlačovali, což je lichým klamem, nebo že ji nenáviděli, a tak ji vlastně jenom ještě zvětšovali, nebo že se hledí zabaviti a zapome-

¹⁾ I. Cor, 13. 13.

nouti, což znamená vlastně k staré bolesti přidávati novou, vedle jednoho hrobu kopati nový, a co jsme milovali, pohřbívati vše ještě jednou. To je vše!

„Ach, nemůžete si představití,“ pravil mi před časem vrchní ingénieur, jejíž zastavila nemoc právě uprostřed jeho životní stkvělé dráhy, „nemůžete si představití, jak všedních, nízkých a lichých útěch se mi den co den dostává. ‚Jdi na cesty — říkají mi — jdi do Italie, cestuj do východních krajin.‘ Ale s čím? Mám snad 30 000 franků ročních příjmů, abych se mohl na takové veliké cesty vydati? ‚Anebo studuj něco, studuj fysiku, chemii, zapomeneš.‘ Ale já jsem čtyřicet roků stár; všecka má studia se dosud brala jiným směrem, a já z těchto věd neznám ani písmene. Musil bych míti kabinet a přístroje a nemám dvacet tisíc franků, abych je na to mohl vynaložiti. — ‚Nuž tedy kup si mikroskop a bav se jím, prohlížej si jím nescetné malé tvory. Je to zábavné.‘ — I zadržte a dejte mi pokoj s takovou útěchou! Trpím, je mi teskno — a života jsem syt — na to vy útechy nemáte. A takový hovor,“ pokračoval ingénieur, „musím vésti a poslouchati každý den. A víte, kdo jsou tito dobří těšitelé? Lidé, kterým se vede jako v nebi, a kteří mají 50.000 lir příjmů.“

A tento muž, o němž jsem se zmínil, byl zastižen omrzelostí života uprostřed své stkvělé kariéry! Co, myslíte, byli by mu dovedli lidé říci k útěše, kdyby byl ztratil dítě anebo milovanou choť?

Oh, my známe tyto těšitele obtížné, pravil už Job — *consolatores onerosi*.¹⁾ A my známe i jejich útechy. Nemají jiných, leč jaké jsem před chvílí právě jmenoval. A koho ty kdy dovedly potěšit? Kde jaké slzy usušit? Svět je pln lidí, kteří jsouce příliš pravdomluvní, než aby bolest popřítí, a příliš rozumní, než aby ji potlačiti dovedli, a postrádající světla náboženského, aby jí porozuměti mohli, věsí hlavu pod jejími ranami a jdou životem němi, zamlkli, tiše, v zoufalství. Kterýsi lékař naší doby řekl, že dvě třetiny všeho lidstva hyne za našich dnů hořem. A já sám toho

¹⁾ Job 16, 2.

znám doklady četné. A jakž by také mohlo býti jinak? Bolest nad námi, bolest pod námi, bolest na pravo, bolest na levo, a útechy žádné — a nad hlavou jen nebe kovové! To je věru schopno člověka o rozum připravit.

A protož, vidím-li, jak náboženství učí člověka bolest snášeti, jak ho učí bráti ji na se trpělivě a důvěrně; vidím-li, jak jde ještě dále a přivádí duši po těchto nejvyšších stupních vždy výš a výše až k oné výši závratné, kde vlévá do duše tolik světla, že až bolest milovati dovede, pak tvrdím: Bůh jest zde! Nic nedokazuje tak stkvěle jeho skutečnou přítomnost a jeho působení v lůně náboženství jako toto!

Tvrdíte si jak chcete, že jest nemožno bolest milovati, a že je to pouhé přehánění a nadsázka — já odpovídám: »Jsou tu důkazy, důkazy ze zkušenosti, důkazy, které vyplňují život světců a ve větší nebo menší míře i život obyčejných křesťanů — a pravím, že jsou to důkazy přesně logické. — Jakže? milovati bolest?! Oh ano! zvláště činí-li nám něco dobrého, osvěcuje-li, krušíc naši smrtelnou schránku, naši duši, očišťuje-li, dodává-li nám pravé velikosti a krásy! Představte si, že ten mramorový balvan, do něhož bušil svým dlátem Michal Angelo, by měl rozum: nechvél by se radostí za každou ranou, která jej přetvořuje a zušlechťuje? Nebo zlato si vezměte v hroudě, smíseno s prstí a znečištěno, a obdařte je rozumnou duší: nebude toužiti po očišťujícím ohni, nebude volati: Křtem mám býti křtěn, a kterak jsem soužen, dokud se nevykoná — baptismo habeo baptisari et quomodo coarctor usquedum perficiatur?!¹⁾

Tato slova jsou nejkratším životopisem svatých, těchto velikánů víry. Zkoumejte je dobře, nenajdete mezi nimi ani jednoho, jenž by bolesti nemiloval, ne ovšem k vůli ní samé, ale k vůli jejím účinkům. Jeť bolest očistou a obrodem: a proto ty duše čisté, které cítily v sobě zákon hříchu, radostí plesávaly, vidouce, že jim bolest jde na pomoc. Je bolest ponížením; a tož ty duše pokorné chvěly se blahem při pomýšlení,

¹⁾ Luk. 12. 50.

že konečně jednou dostane se jim toho největšího ponížení, jaké na světě je možno: že totiž budou jednou spočívati na loži bolestném s obličejem pobledlým, s tahy strhanými, vší krásy zbavenými. Je bolest a smrt onou mocí, která konečně odtrhne člověka ode všech věcí pozemských, která zničí všecky tužby, strhá všecky klamy, zničí všecken hřích; ukončí čas a začne věčnost a strhne konečně závoj, který nám skrývá Boha. Jakž neměli tedy svatí, kteří jen pro Boha žili, nad bolestí plesati? Jakž neměli ji tedy již z daleka zdraviti jako přítelkyni a smrt jako vykoupení své? Jakž tedy neměli volati: »Žádám si rozdělen býti a býti s Kristem: Cupio dissolvi et esse cum Christo.«¹⁾

Hle, kam vede víra své hrdiny: vrhá na bolest tolik světla krásného, že ji činí milování hodnou; a ti hrdinové nemohou se ani nasytiti její slastí, ztápí se v ní jako v krvavé lázni a s okem na kříž upřeným volají: O dobrý kříži, ó milovaný kříži — ó bona crux, crux amata!²⁾

Ovšem, mluvím na tomto místě pouze o bolesti fysické, která láme naše údy a mučí naše tělo. Pouze o té tvrdím, že nás ji náboženství naučilo milovati. Avšak vzpomenu-li si při tom, že lidské moudrosti ani to se nepodařilo, aby mně ji naučila trpělivě na se bráti, ba že se jí nepodařilo prostě ani to, aby mne pouze jen nahlédnouti, pochopiti naučila, že je to možno ji milovati; není-liž tedy i tento účín víry vymožeností velikou?

Co pak se druhých bolestí týče, bolestí, které trápí srdce, které nám působí ztráta milovaných osob, násilné odtržení od těch, které milujeme — smím i tu říci to útěchyplné slovo o milování bolesti? Věru netroufám si; bojím se, abych neurazil lidské přirozenosti, podáváje jí léku tak protipřirozeného. A přece i toto slovo nemožné se tu a tam najde na rtech člověka, který trpěl nesmírně.

¹⁾ Philip. 1. 23.

²⁾ Brev. Rom., officium S. Andreae.

V.

Ježíš Kristus — poslední slovo útěchy na bolest.

Ježíš Kristus! Neměl jsem ani úmyslu vysloviti Jeho svaté jméno na tomto místě, neboť nejednám ještě o náboženství zjeveném — o křesťanství — nýbrž pouze o náboženství vůbec.¹⁾ Avšak křesťanství jest náboženství ve smyslu tak naprosto dokonalém, jest náboženství všeobecné a věčné, jest náboženství srdce lidského i srdce Božího, že jakmile vyslovíš slovo náboženství, ozve se ti na druhé straně — křesťanství; a touto cestou, cestou bolesti a zejména bolesti útěchy hledající dojdeš k němu nezvratně!

Divná to věc! Všecka náboženství starověká zbožňovala blaho a štěstí, jediné křesťanství zbožnilo bolest a utrpení. Božstva pohanská se dle představy lidu jen věnčila kvítím a rozplývala úsměvy a láskou; a já se ptám, co mohla říci na útěchu chudásu v jeho chýši, otroku v jeho poutech, co mohla říci vdově, sirotku a všem, kteří zde trpí, a všem, kteří zde pláčí? Byl to tedy asi nesmírný převrat, když vystoupilo náboženství jiné, nové a řeklo světu: »Hle, zde viz, tu je tvůj pravý Bůh. Je přibit na potupné dřevo, nohy a ruce probodeny, čelo zohaveno, srdce otevřeno; a celé jeho tělo nemá jiného šatu nežli královský purpur své vlastní krve! Božstva starověku byla božstva rozkoše. Pryč s nimi, s těmito falešnými bohy! Takových lidstvo nepotřebuje! Pravý Bůh je tento Bůh bolestí.«

Při těchto podivných slovech počalo si lidstvo jakoby zraky protírat — zdálo se mu z počátku, že sní. »Cože, je to možno,« ptalo se. »Je-li v pravdě Bůh, jak mohl trpěti? Jak mohl zemřít? Proč nesmetl bleskem své nepřátele? Proč trpěl? Jistě ne proto, že by byl malomocen a sláb — jeť Bůh! Jistě ne proto, že by byl musil — jeť Bůh! Nezbyvá tedy ji-

¹⁾ Je třeba poznamenati, že tyto kapitoly jsou vyňaty z I. dílu velké apologie Bougaudovy, v němž jedná autor pouze o náboženství vůbec.

ného — leč že z lásky. Oh — On trpěl a z lásky trpěl!«

To uchvátilo svět k obdivu, z něhož se lidstvo již neprobralo.

Povstali sice sofisti a řekli: »Je to nemožné — a Boha nedůstojné. Bůh nemohl trpěti, Bůh nemohl umřít za člověka!« — Avšak matka, tisknouc své dítě na srdce, pohlédla na kříž a na tyto sofisty a řekla jim: »Co je v tom nemožného? Živím dítě mlékem svého vlastního těla a pro ně bych věru dala i svoji krev!« A mladý muž v čisté slasti první své lásky, a dívka ve snech svého nevinného srdce pohlédli na kříž i na sofisty a řekli jim: »Jak, vy žasnete v nevěře nad ponížením a bolestmi Krista Ježíše? Což jste nikdy nemilovali? Já aspoň, měl-li bych dokázati lásku, a bylo-li by třeba dát se i pošlapat, pokořit, umučiti, ukřižovat — neváhal bych!« Tak odpovídá již osmnácte věků všem sofistům, odpovídají jim hlasem všech lidských srdcí. Na lásku odpovídá lidstvo láskou.

Než to byl pouze počátek. Od kříže Kristova obrátilo člověčenstvo zraky na své vlastní kříže — a ejhle — shledalo, že jsou lehčí. Otrok od pána týraný a bitý řekl si: »Trpěl víc — byl bičován!« Chudšas mroucí hladem na svém chatrném loži šeptal si: »Žízní — a nedali Mu než žluči a octa!« Svržený král na popravišti vzpomíná si, že i On byl spoután; a utlumiv odpor své krve, v níž se bouřilo šedesát králů-předků, podal sám své ruce katům, aby je spoutali.

Učenci umírajícímu postavili na jeho žádost Ukřižovaného před zraky a když mu pravili, že už s Ním mluvit nemůže, kynul jim: »Chci na Něho ještě aspoň patřiti!« — I nevěrec, když náhodou padl zrak jeho na kříž, ve chvíli, když za hlubokého ticha nočního v návalu žárlivosti a vzteku šel vraždit tu, kterou podezřívá z nevěry, i nevěrec se vzpamatoval, odhodil nůž, poklekl a líbaje Ukřižovaného zvolal: »Ó Ježíši, odpust! Jsem synem bezbožného věku, který mne nenaučil milovati tebe, Ty zapomínaný, Synu Boží! Nikdy jsem tě nehledal ve tvém chrámu, ale díky nebi, ještě jsem aspoň spasitelné bázně nezapomněl. Ó vzpomeň si na nešťastníka, který nedo-

vedl zhynouti žalem, jak jen tě na kříži spatřil! Tys jej zachránil ve chvíli poslední — ó kdyby byl věřil, jak bys jej byl potěšil dříve!«

Než, tu slyším, jak kterýsi akademický osvícenec řekne, že tohoto tajemství nijak nedovede pochopiti: „bolesti jiného ještě nikdy neumenšily mých bolestí, a je to smutná útěcha, vím-li pouze, že Ježíš trpěl více nežli já.“ Toho ovšem lituji, a na jeho sofisma mu neodpovím jinak nežli další modlitbou, která pod dojmem pohledu na Ukřižovaného tryskla, ze srdce »onoho nejméně věřícího dítky našeho nevěreckého věku,« o němž jsem se právě byl zmínil.

A ta z ní: »Odpusť všem, kdo se rouhají! Jistě nehleděli k Tobě, když upadali v zoufalství! Ó Kriste, odpusť těm dítkám štěstěny tohoto světa, kteří myslí, že Tě nepotřebují. Však jejich slzy je polijou, co nevidět, za to, že pýchou svojí urážejí; ach, polituj jich, že si myslí, že jsou v plném bezpečí, polituj, že se nedají přivést k Tobě jinak, leč trpkými zkušenostmi. Všecka naše moudrost je dětská hříčka — ach, trpiteli golgotský, odpusť, že si na tom zakládáme, že jsme bezbožní! Ze všech běd ta bída je největší, že v nich na Tebe nevzpomínáme. Ale Ty to vidíš, že to pouhá mlha, jež spadne, jak se jí jen dotkne pohled Tvůj! — Jako Tys byl člověkem a bolest teprve Tě učinila Bohem a jako kříž byl schodištěm, jež na nebe Tě vzneslo, až k Otcí na pravici, tak i nás pouze bolest dovede přivést k Tobě: až když trním věncena — sklání se pak naše hlava před obrazem Tvým, až když zkrvaveny, spínají se teprv ruce naše ke Tvým nohám žbodeným — a Tys muky trpěl, abys milován byl od nešťastných« — »Jediná jest v tomto podivuhodném povzdechu nesprávnost. »Tys byl člověkem a bolest teprve tě učinila Bohem.« Mělo by tu státi jinak: Tys byl člověkem a Tys byl Bohem; krásný jako člověk, neskonale krásný jako Bůh, ale bolest tuto krásu ještě zvětšila. Bolest, bylo-li by třeba, by tě pomazala podruhé na krále člověčenstva. My uvidíme později,¹⁾

¹⁾ Autor míní tu oněch 10 kapitol II. dílu své apologie o božství Kristově, které vyšly již dříve v českém překladě ve Vzděl. knih. katol. X.

v čem záležela tato krása Syna Člověka; my uvidíme, jak v ohni bolesti zazáří ještě jasněji; a čím smrt bude bližší, tím více bude patrné v jeho oku, na jeho rtech, v jeho celé fysiognomii cosi ještě milejšího, něžnějšího, teplejšího a milování hodnějšího. Ach, jak je krásný Ježíš Kristus ve světle bolesti! Čiňme i my tak; a také nás utrpení činí vždy lepšími. — »Nikdo nebéře života ode mne,« řekl druhdy Spasitel — »ale já jej dávám sám od sebe!« ¹⁾)

Čiňme i my tak: trpíme, umírejme ne z nutnosti jako otroci, ale svobodně z dobré vůle; ať ti, kteří nás spatří na loži smrtelném, jsou nuceni říci, jako se řeklo o Něm: Obětován jest, protože sám chtěl: oblatatus est, quia ipse voluit. ²⁾) — »Nemá nikdo většího milování, řekl jindy, nad to, by kdo dal život za přátele své!« ³⁾) Mluvme i my tak a čiňme podobně. Připojme k zásluze svých utrpení, nemocí a smrti ještě novou zásluhu: aby to byly skutky lásky. Nemřeme slabostí, nemřeme vyčerpáním životních sil, nemřeme na nemoc, mřemež láskou! Ať je náš život na prospěch našim dítkám, rodičům, přátelům, vlasti i lidstvu i Bohu! A tu ránu, kudy uniká život náš, kéž učinila láska! »Umírám za hříchy vaše, a nejen vaše, nýbrž světa celého,« ⁴⁾) praví nám opět Spasitel. Mezitím, co se kupí vaše hříchy na jednu stranu, kladu já na druhou váhu svoji krev. Čiňme opět i my tak! Učme se pochopiti u paty kříže, že zásluha nad zásluhy, že zásluha větší ještě nežli umřítí jako oběť lásky, jest: umřítí na vykoupení jiných — trpěti jako Kristus a klásti krev svou na váhu, na níž se váží osudy světa. Hle, co vše si řeklo lidstvo u kříže Kristova a kam až dospělo za ním! Lidstvu nebylo dosti, bolest přijímati, bolest milovati, ono po ní toužilo. Ba jemu se zdálo, že bolest otálí a nepřichází: a tož našli se v něm křesťané a křesťanky, kteří brali biče sami do ruky a kázali krvi své, aby dobrovolně, velkodušně, krá-

¹⁾ Jan 10, 18.

²⁾ Is. 53, 7.

³⁾ Jan 15, 13.

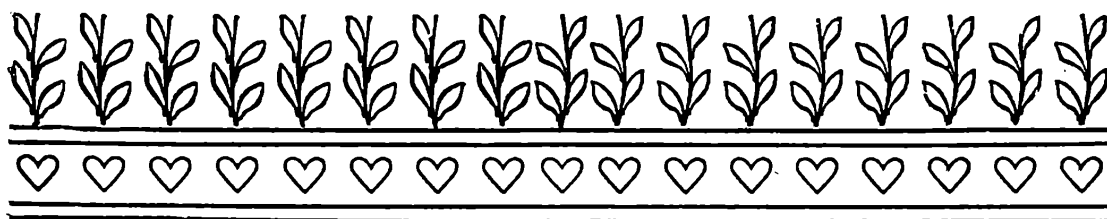
⁴⁾ I. Jan 2, 2.

lovsky tekla z jejich žil. Vstávali v tmavé noci, kdy vše bylo pohříženo v stín a spánek, a rozjímajíce, že byl Ježíš bičován jako otrok — obnažovali tělo své, aby na něm zapsali písmo krvavého pokání. Což tedy je třeba ještě mluvit o útěše bolesti? Vždyť hle — jak vedle Krista Ježíše a vedle jeho příkladu lidé po ní touží, vzdychají po ní! Ani nenasytíte hladu, který se v nich po ní probudil, ani neuhasíte žízně, která je šírá. Řekněte, že je to blouznění; budiž — dosti jest, že skutečně bylo. Nebo když všechny pokusy lidské se o temnou záhadu bolesti rozbily v nivec, není-liž pak podivuhodno ono náboženství, které nejen že naučilo člověka bolesti na se bráti a ji milovati, nýbrž i ten div dokázalo, že aspoň některé hrdinské duše po ní touží, ji hledají, a pod bičí dobrovolného pokání bolesti i radostí zároveň se chvějí?

Ó, Kriste Utěšiteli! Když už jsem pronesl Tvé sv. jméno, nebudu brániti srdci svému, aby se povzneslo až k Tobě. Nehledal jsem Tě ještě, a hle již Tě nalézám.¹⁾ Poznávám Tě podle toho znamení, že všechny slzy ve Tvých stopách usychají, a pod Tvými polibky všechny bolesti se tiší a usínají.

Ó, můj Bože, můj Bože! Co lidí dovede bolest milovati! Co ubohých tvorů lidských i při všech svých korunách trnových, při všech ranách těla a ještě větších a bolestnějších ranách srdce opravdu oplývají radostí ve všech souženích svých: *superabundo gaudio in tribulationibus meis!* A jest nějaký větší důkaz, který by jasněji mluvil, že přebýváš skutečně s námi?

¹⁾ Viz: Ježíš Kristus od téhož spisovatele.

KAPITOLA III.

Naděje na život věčný. Život a láska za hrobem.

Shrňme v krátkosti, co jsme dosud řekli: v bolesti tají se jednak záhada, jednak potřeba.

Na záhadu naráží tu rozum, jenž se ptá: odkud bolest? A potřebu cítí tu srdce — totiž potřebu útěchy.

O tuto záhadu a o tuto potřebu rozbily se dosud všechny možné pokusy lidské — jediné náboženství obstálo. I filosofie uznává tu svoji bezmocnost a ti, kteří trpí, ji poznávají ještě lépe. Jediné náboženství slaví tu svůj triumf. V jeho světle nejví se hrozný přízrak bolesti již tak děsný. Není bolest ani tyran, ani nepřítel — je to pomocnice, již Bůh svěřil posvátný úkol, aby osvěcovala, očišťovala, zušlechťovala a sílila, aby ve výhni své přetvořovala srdce člověka a činila je Boha důstojným. Se strachem blíží se sice duše věřící k ní, s úžasem si ji prohlíží a s bázní se jí dotýká, — ale pak přijímá aspoň s oddaností její rány anebo konečně ji miluje; — ba některé duše po

ní i touží a místo aby se vyhýbaly jejímu krvavému oltáři a místo aby se daly otrocky k němu vléci, kladou se na něj samy v oběť velkodušnou a dobrovolnou. Hle, toť první vymoženost náboženství — ale daleko ne poslední.

Náboženství, které ví, odkud bolest, a které zná její »proč«, ví, že bolest bude míti také svůj konec: a ví to s určitostí a jistotou, která poskytuje útěchy dokonalé. Víra ví, že tento život jest pouze začátek; víra zná však také jeho konec a cíl. Víra ví a tvrdí, že každá ušlechtilá tužba naší přirozenosti musí dojíti svého cíle a ukojení. Světla nekonečného, lásky bez mezí, života blaženého bez konce — toho všeho, toho všeho najdeme i přes odpor smrti. Smrt je pouze tmavý průchod, na jehož druhém konci září den jasnější.

Ano, nesmrtelnost, úplné nasycení duše, spojení věčné, lásku i za hrobem — to vše nám zaručuje víra tak pevně, že srdce trpící nalézá v tom útěchy dokonalé.

Ó duše má, zůstaňme ještě chvíli na tomto vysokém, osamělém vrcholku, s něhož se na bolest díváme — je zde tak krásně: země s té výše zdá se tak malá, a nebe tím blíže a jasněji září . . . Život věru podobá se strmému vrchu Righi ve Švýcařích. Umdlíš, než dojdeš na vrchol. Ale když tam staneš konečně, spatříš nebe téměř nad hlavou a u nohou obrovské panorama alpských velikánů.

I.

Bohatší a krásnější život po smrti.

Jsou duše — a jsou věru šťastny ty duše — pro něž největším důkazem života po smrti jest právě smrt sama. Jakmile kleknou nad hrobem svých miláčků, nelze ani jinak, než že cítí, jakoby je ovíval dech nebes a vůně života nesmrtelného, a oni volají s básníkem:

»Lze ještě pochybovat nad hrobem?!«

Šťastný ty duše, pravím. Jim každý nový hrob, jenž pod nohama se jim otevře, je jako nový blesk, jenž nebe osvítlí. A proto docházejí ke konci života méně sklíčení než kdo jiný, neboť vědí, že lepší část jejich bytosti je na onen svět již předešla.

Jsou však bohužel jiné duše, na něž působí smrt docela opáčně: halí jim jejich naděje do tmavého závoje jejich smutku a v srdci se začíná tmítí noc, kterou prokmitá pouze ostrý záchvěv pochybnosti: »A což jestli již potom všemu konec?!« To jest ovšem trpká zkouška, kterou jim nejčastěji působí jejich láska: nepochybovaly by tolik, kdyby tolik nemilovaly!

A tu zvláště ukazuje náboženství svoji moc: ono upokojuje tyto duše znepokojené, pootvívá jim ten tmavý průchod podzemní, aby mohly až tam v dáli za těmi stíny hrobovými zahlédnouti úsvit naděje, a pomáhá jim, aby samy v sobě dovedly vzkřísiti jistotu, kterou zármutek v nich pouspal. Neboť ne v kámen, ani ne v pergamen, nýbrž v přirozené světlo rozumu a v přirozený cit srdce vepsal Bůh tuto nutnou víru v život věčný, tak aby se jí člověk nemohl zříci jinak, leč by prve se zřekl sama sebe.

Duše **jest**, ona tedy i **bude** — tak zní jeden z těch nejjednodušších a nejpevnějších důkazů, jež Bůh v duši lidskou vryl. Důvod to, jehož vyvrátiti nelze; o čemž nejlépe svědčí snaha nevěrců, kteří nechtíce připustiti budoucí život duše, snaží se vůbec popříti její přítomný život — existenci duše na zemi. Ale jak to učiniti? K tomu jest věru mnoho chytrosti třeba, aby se člověk přemluvil, že duše nemá — to každý nedovede; neboť při sebe menším zapomnění, při sebe menší roztržitosti přistihne člověk sama sebe, že v duši věří.

Avšak duše netoliko jest — ona chce i dále býti, žíti životem bohatším a lepším. Více světla, více lásky, více života! Tak volá duše člověka, a duše všech lidí. A tato tužba by měla na konec cílem jenom zničení?! Tento hlad, tato žízeň po životě, které tvoří samu podstatu duše, to vše by bylo zbytečno, bezúčelno, nepotřebno, nesmyslné? Ba co dím, to vše by mělo sloužiti ještě naopak na stálý a hořký výsměch duši? »Ty's chtěl světlo neskonale — nuž hle —

raduj se — upadneš ve věčnou tmu! Dychtil jsi a žíznil po životě — a tvým údělem bude smrt a zničení. Tys volal: Vždycky! a dostane se ti odpovědi: Nikdy! Ach, jak nesmyslné!

»Skončiti — na vždy skončiti, ach, jak nesmyslné to slovo,« volal Goethe. Proč skončiti? Konec a nic je vlastně totéž. A jestliže vše, co jest, má takhle skončiti, k čemu potom ten velebný tvůrčí skutek Stvořitelův? Ne, nikoliv — co jest, může skončiti pouze proto, aby začalo býti znova.

Však ostatně tento lepší život jest nejen potřebou, jest opravdu skutečností. Vždyť jsou duše, jejichž život opravdu mohutní a sílí. A čím? Bolestí a láskou. A bolest a láska jsou přece skutečně ve světě: očišťují duše a činí je velkými a krásnými — toho nikdo neupře. Ale není-li života věčného — k čemu to vše potom? Ach, cože?! Tak tedy, vše, co jsem snil, se mi poztrácelo; vše, co jsem miloval, mně zhynulo; vše, po čem jsem toužil, se mi v ruku rozplynulo; ze všeho zbyl mi pouze sen jediný, a já jsem se těšil myšlenkou, že mi aspoň zbude mé srdce, mé očištěné rozšířené, zušlechtěné srdce, srdce důstojné Boha, který mne čeká a v němž najdu vše, co jsem ztratil, a teď, vy mi přijdete a řeknete, že i to srdce zhyne, jako vše ostatní!!

Ach — já dvacet, já třicet let pracuji na zdokonalení svého srdce, abych je očistil, zúrodnil, ze všeho nízkého, sprostého, pomíjejícího a pozemského vybavil, — a ve chvíli, kdy již nese ovoce a květ — má ty květy trhati smrt! A ovoce sklízeti má zničení! Ach ne, to není možno, v tom se jistě klamete! Duše nemůže se přece snažit býti »velkou« proto, aby pak zhynula, ani tolik se snažiti býti dokonalou, aby se potom v nic rozpadla.

A stačí-li již, otázati se pouze svého srdce, v němž přebývají bolest, láska, ctnost a tužba po dokonalosti, třeba jen slabě uskutečněna, abych viděl, jak se v něm nítí naděje na život nesmrtelný — což teprve pozdvihnu-li zraků svých k nebi a vzpomenu-li na Boha?

Neboť Bůh jest — o tom jsem nikdy nepochyboval. I největší vášně mojí mladosti nedovedly tuto

víru zatemniti ni stínem pochyby. A Jeho jméno dí mi každý žal, a Jeho velebnost mi hlásá každá moje vráska. Mámt evangelium, které vylučuje všecku pochybnost, jsou to mé vlasy zbělené a tužby, které pohasly.

Tedy Bůh jest. A jest stvořitel, otec, který duše miluje a je z lásky stvořil, nebo proč by je jinak stvořil? A On dvacet, On třicet let je žehnal, chránil, oživoval, miloval — a teď najednou by je chtěl zničiti! Ani vzpomenouti by si na ně nechtěl! Měl by méně lásky, nežli ta matka, kterou chválí písmo za to, že bědovala nad svými dětmi a nedala se potěšiti, protože jich není! Quia non sunt!¹⁾

A až by zničil všechny duše na naší zemi, zničil by i všechny, jsou-li jaké, na sluncích a těch millionech světů, které nám poletují nad hlavou — a ač tolik prožily, se namodlily, vytrpěly, namilovaly a krásny byly — zničil by je všechny!

Ano, zničí všechny své dítky, jimž božský jeho dech život dal; svou vlastní rukou je zničí, na vždy zničí! A bude se pak po celou věčnost, která mu zbude, kochati v slasti, že nemá dítek — bude bdíti, jako nečinný hrobař nad hřbitovy svých světů, v nichž nebude ani stopy po bývalých tvorech! Ach — jakého jen Boha jste si to vytvořili!

A pravíte-li, že bude stále tvořiti dál — což ostatně je totéž jako stále ničiti dál — jakého tvůrce jste si to vybájili! Pak všechno to velkolepé dílo a tvoření Boží jest vlastně jen samý začátek, samý pokus — nic hotového, úplného a dokonalého! Pak je to koncert, z něhož lze vždy jen slyšeti předeheru, je to představení, jež se náhle přeruší a děsně skončí. A to je nemožno. »Já uzřím Boha svého v zemi živých«²⁾

Ano, já uzřím Boha svého, to je má víra pevná. *Reposita est haec spes in sinu meo.*³⁾ A tenkrát najdu v něm vše, čeho jsem hledal. Hledal jsem tak dlouho čisté a plné pravdy — a nenalezl!

¹⁾ Mat. 2, 18.

²⁾ Ps. 26.

³⁾ Job 19, 27.

Všecky záhady jsem zkoumal, ale žádné nerozřešil; před mých šedesáte let staví se více tajností, nežli jich stálo před mojí dvacítkou — a nyní odcházím; ale odcházím s dychtivostí po pravdě nezlomenou, nezmenšenou a radostně pozdravuji tu zemi, v níž budu nasycen: Satiabor cum apparuerit.

Hledal jsem lásky a nenalezl jsem jí o nic více. A to netoliko lásky tvorů — té věru jsem zde vždy jen první doušek okusil: odtrhli mně vždy číši ode rtů, sotvaže jsem ji k nim přiložil! Ale i lásky Boží! Nebo i té jak málo jsem zde okusil! A přece co touhy po ní v srdci vře, co touhy, přes veškeru tu propast, přes veškeren ten tajemný závoj, jenž mne od něho dělí! Oh, ten spadne jednou! A já nebudu již hledati Boha svého jako slepec, jenž v temnotách tápá, ale vlastníma očima uzřím Boha svého a nasycen budu láskou na věky, až ho uzřím: Satiabor cum apparuerit!

Hledal jsem života. Několik let ho ve mně přibývalo, cítil jsem, jak mohutním a sílím. Ale pak najednou se jeho vývoj zarazil. A když jsem došel až k onomu nejvyššímu bodu, na němž se lze zastaviti pouze tak krátce, a po němž nezbývá než sestupovati po tom příkrém svahu lidských let — pocítil jsem, jak ho ubývá, jak hasne jako lampa, do níž se nedolévá. A tak jsem nyní vysílen, zmožen, více k zemi skloněn nežli vzpřímen. Ale je to konec? Oh nikoli! Uzřím Boha svého v zemi živých a naleznu v něm život, po němž jsem lačněl, život nehynoucí, věčný: satiabor cum apparuerit.

Hle, takovými myšlenkami podpírá, sílí a těší náboženství duše na té smutné poušti lidského věku — až je mile ukolébá v sen smrti. Čím dále zacházejí v stín smrti, tím jasnější jim světlo září vstříc. A když již křesťan země nevidí, náboženství sedá něžně do jeho hlavy a ukazuje mu k nebi: upozorňuje ho jemně na hodinu smrti, pomazává údy jeho k boji poslednímu a v jeho lítost mísí slova útěchy a naděje. A když ho takto připomenutím jeho vin učinilo pokorným, oddaným a trpělivým, vkládá mu do rukou obraz toho, jenž trpěl za nás, a takto posíleného a ozbrojeného

vede ho za ruku až před samu smrt a poučuje ho, aby ji pozdravil jako svoji vysvoboditelku.

Ještě chvíli pouze — a všechny tvé sny budou uskutečněny! Ještě chvíli jen — a budeš plesati nad nevyčerpatelným zdrojem života a lásky! Tak praví náboženství duši znepokojené, která tolik trpěla a toužila a tak málo zde čeho dosáhla. Umírající jako by po těch slovech již předem toho všeho okoušel — červánky nového dne mu svítají — a jejich odlesk jako by se mu chvěl na čele. Vůně nesmrtelnosti plní to lože, na němž v pokoji zesíná, a mezi tím, co oči přátel jej hledají ještě na zemi, vznesl se k nebi.

II.

Rodina, přátelství, láska za hrobem.

Avšak tato první naděje, ač sama v sobě velice vznešená, a tato první útěcha, již víra skýtá člověku, nestačí; nestačí ani těm, kteří umírají, ani těm, kteří zde pro ně pláčí. Jeť příliš vznešená, ale málo lidská. Nestačí tomu tělesnému srdci, které nám Bůh dal, a které chce míti též nesmrtelným. A proto náboženství k prvnímu svému slovu připojuje ještě jiná, rovněž tak krásná.

Nenajdu totiž na onom světě, k němuž se ubírám, pouze a jedině Boha svého: uzřím Boha svého v zemi živých — nýbrž vedle něho najdu i ty, kteříž s ním žijí, neboť není Bůh Bohem mrtvých, ale živých! ¹⁾ Budu-li totiž já živ, proč by nebyli i moji přátelé živi? Jestliže moje víra, láska a život unikly úplnému zničení, proč by tak neměli i oni? Podržím-li i potom svůj rozum, své svědomí, svoji svobodnou vůli a osobnost celou, podrží je zajisté i oni, a já je tudíž poznám.

A život, přátelství, láska, otcovství, které jsem zde pouze načal, dojdou tam svého dovršení: jako syn najdu tam řadu svých předků — a poznám je všechny;

¹⁾ Mat. 22—32.

jako otec projdu řetězem svého potomstva až k onomu poslednímu potomku, v němž mojí vinou snad anebo z vůle Boží vyhasla moje krev. A najdu i přátele, které jsem miloval, najdu je všecky; a tam teprve nastane ta pravá láska, proti níž se bude zdát vše, co jsme zde láskou zvali, tak nepatrně, tak směšně nepatrně! Ano, tak věřím; věřím v tento druhý život, v budoucí život rodiny, přátelství, společnosti zrovna tak pevně, jako v budoucí život svůj vlastní. *R e p o s i t a e s t h a e c s p e s i n s i n u m e o.*

Hle, tu setkáváme se u některých a to právě věřících duší s podivnou pochybností: poznáme se na onom světě? — »Jak šťastnější jsou ptáci než my, říkával kdosi; když odlétají, stěhují se vždy s celou rodinou — v hejnech. Ale my odcházíme obyčejně každý sám, jeden za druhým; žili jsme spolu dva — ale na tu cestu neznámou jdeme každý zvlášť. To je věru bolestné pro srdce milujících. — Já sice věřím, doufám, vím, že umírám, pouze abych na onom světě dále žil — ale běda! — nemám-li se tam shledati a poznati s těmi, které jsem zde miloval!«

A jiná z těchto duší, matka, která právě byla ztratila svoji sedmnáctiletou dceru, a které v dáli umírala druhá mladší, vzdychala: »Ach, kdybych jenom měla jistotu, že svou dceru ještě uvidím!« — »Mladší, nemocnou,« ptám se jí, mysle, že ji chce spatřiti dříve ještě nežli umře. »Oh, nikoli, ale starší!« — »Ale jak můžete o tom pochybovati?« — »Nepochybovala jsem, dokud jsem byla šťastna, ale teď pochybuji. Zdá se mi, že ta víra v naše shledání po smrti jest jenom zbožné mínění. Církev aspoň nepraví nic určitého o tom, evangelium mlčí, a naopak v mnohých spisech praví se, že se v nebi vzájemně nepoznáme. A to mi svírá srdce.«

Hle, jak falešný mysticismus dovede zmraziti lidskou duši, a jak svojí nesmyslnou naukou dovede vykopati propast mezi nejšlechetnějšími tužbami lidského srdce a (mezi) náboženstvím! A poněvadž extremy se dotýkají — vidíme zároveň, jak tito falešní mystikové nevědomky pracují do rukou nevěrcům. Nevěřci ne-

připouštějí života po smrti vůbec — oni však ho připouštějí — ale jaký smutný!

Kde jen vzali toto učení, že se v nebi neshledáme? Kde jen našli tu nauku, že patření na tvář Boží zahladí a smaže všecku upomínku na to, co bylo? Toť stále tentýž způsob: snižují přirozenost, aby milost zvýšili. Jako by si Bůh mohl libovati v snižení, v zneuctění dítek svých! A jakoby ty hluboké a nenasytné tužby lidského srdce nebyly nutně naprostou pravdou! Což nedokazuje vše to, co svědčí pro nesmrtelnost duše, nedokazuje to, pravím, zároveň nesmrtelnost paměti, nesmrtelnost lásky, nesmrtelnost společného bytí s těmi, které milujeme? Nezní-liž posledního slovo důkazu pro nesmrtelnost takto: »Chci dále milovati ty, které nyní miluji — oni tedy — jistě budou dále živi!« — O ano, tak musí zníti to slovo poslední, je-li vůbec ještě Bůh, má-li jen svět míti smysl, nemá-li všecko stvoření býti jenom hříčkou, jenom velikou náhodou!!

Naslouchejme jen některým ohlasům lidského srdce: »Ó smrti,« říkal kterýsi veliký duch, »všecko ostatní bych ti dal, ale svých přátel ti nedám!«

A kdos jiný pravil: »Myslím, že jest nemožno člověku, aby s celou nevinou a vroucností duše miloval a zároveň při tom nebyl prodchnut věrou v nesmrtelnost. Neboť co při své lásce cítím, je cosi jako předtucha života jiného, věčného. A tento mocný cit by neměl vzdorovati hrobu?«

Básník (a básníkům lze věriti — nazírají v nitro věcí všech) praví:

»Kde žijí teď, a které slunce jim
na nový svítá — věčně stálý, den?

— — — — —

Na sladká jména naše neslyší již víc?
Na lásky hlas, jenž volá je, již neodpoví nic?

Oh ne, můj Bože! ve věčné-lis slávě
jim všecku upomínku z mysli vzal,
nás nenosí-li již ni v srdci ani v hlavě
ach, darmo pro ně měl by znít náš pláč i žal?!«

A dva mladí manželé bloudíce na břehu moře, praví si: »Není-li to trpké pomyšlení, že bychom se měli milovati jenom zde pro tento život? Nemáš předtuchy o věčnosti lásky?«

Hle, tak mluví srdce! A jestliže tedy církev o této věci se nevyslovila anebo mlčí, že evangelium ničeho určitého o tom nepraví — což na tom? Srdce mluví, a to jest ve věcech, které spadají pouze v jeho pravomoc, naprosto neomylné. Ó smrti, všecko ostatní bych ti přenechal, jen miláčků svých ti nepřenechám!

III.

Ježíš Kristus učí, že se v nebi shledáme.

Kristus Pán, když se ho Sadduceové dotazovali na život budoucí a na to, jak bude s těmi, kteří zde několikerým svazkem manželským vázání byli, odpověděl toto: »Vzkříšení z mrtvých nebudou se ani ženiti ani vdávati — in resurrectione neque nubent, neque nubentur.«¹⁾ Ale to znamená jenom tolik, že nebudou manžely ve smyslu pozemském. A čím tedy budou? Budou snoubenci na věky. A ptáte-li se mne, co se stane s jejich láskou, odpovídám: Promění se v lásku bratra k sestře, anebo v lásku matky k jejím dítkám, anebo chcete-li ještě více, v lásku Spasitele k duším lidským. Neboť každá z nich bude nevěstou a Ženich jediný.

A tak tedy evangelium neodporuje oné předtuše a tužbě lidského srdce, nýbrž naopak utvrzuje ji, a to i na takovém místě, na němž tato nauka se nejméně jeví. Však jsou v evangeliu jiná místa a z těch zrovna tato nauka o shledání se v nebi září!

Evangelium nám vypravuje o smrti a zmrtvýchvstání Spasitelově — o tom, jak miloval své, kteří ve světě byli, až do konce je miloval,²⁾ až za hrob je

¹⁾ Mat. 22. 30.

²⁾ Jan 13. 1.

miloval; o tom, jak ani v patření na tvář Otcovu, ani v proměnění svém nezapomínal na žádného z těch, které miloval; o tom, jak dvacetkrát, stokrát jim to přichází říci dojemněji a ještě něžněji po své smrti nežli před ní. — Nuž a On měl matku. Co s ní učinil? Není-liž po pravici jeho v nebesích, majíc všemohoucí vliv na Jeho srdce — daleko mocnější, nežli za dnů svého života pozemského? A kdo by se odvážil říci, že matka v nebi nepoznává svého Syna a Syn že nepoznává ji?

Měl učedníky a dvanáct apoštolů; zapomněl na ně? Co jim říkal, než od nich odešel? »Nermutiž se srdce vaše — jdu, abych vám místo připravil.«¹⁾ A proč? »Abyste, kde jsem já, i vy byli.«²⁾ Ó božské slovo! Nepraví-li totéž, co jsme právě před chvílí slyšeli: »Ó smrti, všecko ostatní bych ti přenechal, ale přátel svých nikdy!«

Petrovi, který se Ho dotazoval: »Kam jdeš?« odpovídá: »Kam já jdu, nemůžeš nyní jíti, ale půjdeš potom.«³⁾ Patrně chápeme, že se mají kdesi sejíti, shledati. »A proč ne hned,« odpovídá Petr, »proč až potom? Život svůj za tebe položím!«⁴⁾ Jakoby chtěl říci: je-li smrt překážkou v cestě za tebou, nuž dobře, já umru, abychom nebyli odloučeni od sebe.

A jindy opět praví jim: »Budete seděti na dvanácti stolicích, soudíce dvanáctero pokolení israelské!«⁵⁾ Troufá si někdo tvrditi, že těchto dvanáctero stolic nebudou o sobě, jedna o druhé věděti? Anebo že nepoznají ty, které budou souditi? Anebo dokonce, že ti souzení nepoznají svých soudců?

A k čemu přirovnává (ještě) Spasitel nebe? K hodům, k svatbě, kterou připravil král synu svému: »A kdo zvítězí, dám jemu seděti za stolem v království nebeském.«⁶⁾ A je možno, aby se tyto spoluhodovníci nepoznali?

¹⁾ Jan 14, 1. 2.

²⁾ Jan 14. 8.

³⁾ Jan 18. 86. 37,

⁴⁾ Jan 13. 36. 37.

⁵⁾ Mat. 30. 29.

⁶⁾ Dle Apok. 3. 21.

IV.

I církev učí, že se v nebi shledáme.

Když jsme se poučili z evangelia, poslyšme ještě, co učí církev. Nesčíslněkrát, všemi možnými způsoby dává církev s naprostou určitostí výraz přesvědčení svému, že se v nebi uzříme, že se tam poznáme, a že se tam dále milovati budeme. Ba ona si i přeje, abychom se za to modlili. — Neboť co jsou ti světci, kteréž církev ctí? Jsou to snad pouhé bledé, prázdné, neosobní stíny, které se navzájem neznají, o zemi se nestarají a jen v patření na Boha se hříží? Naopak, jsou to bytosti skutečné, živé, osobní, které podržely i v nebi různou svoji fysiognomii, starají se o nás, nejsou lhostejny k našim pozemským bojům, ale sledují pozorným okem s hůry každý náš zápas a každé naše vítězství a plesají nad ním. Nuž a zač se modlí církev v den jejich památky? Aby se nám dostalo štěstí žíti v jejich společnosti: *da nobis in aeterna beatudine de eorum societate gaudere* — dejž nám, abychom se jedenkrát u věčné blaženosti z jejich společenství radovali.¹⁾ Ale máme-li v jejich společenství žíti, patrně to předpokládá, abychom je poznali, a oni nás; a proto slovem »společenství« neřekla Církev ještě vše; je třeba slova určitějšího; nuž a zač prosí tedy církev dále? Abychom se s nimi spatřili. »*Da, quaesumus, Domine Deus noster, ut sicut tuorum commemoratione sanctorum temporali gratulamur officio, ita perpetuo laetemur aspectu.* Dejž, prosíme Hospodine, Bože náš, abychom, jako zde se na zemi památce tvých svatých těšíme, tak i na věčnosti s nimi se *spatřili a radovali.*«²⁾ Nejsou tato slova jasná? Podle nich bude tedy naše blaženost záležeti v tom, že je uzříme a oni nás; nezmizíme, nerozplyneme se tedy v patření na tvář Boží — ale shledáme, poznáme se, abychom se milovali na věky. To praví

¹⁾ Miss. Rom. Commune plurim. Martyrum.

²⁾ Postcommunio: unius Martyris non Pontificis.

Církev a nepřestává to opakovati; dvacetkrát, stokrát do roka nám to opakuje, či spíše každý den nám to připomíná památkou některého svého světce.

Než, vizme ještě jedno útěchyplné slovo. Jeť v missálu modlitba, kterou se modlí kněz při mši svaté zádušní za zemřelého otce anebo zemřelou matku: pro patre et matre sacerdotis. A zač se modlí církev v té modlitbě? Vyprošuje rodičům pouze snad jen pokoje a blaženosti věčné — a synovi skýtá snad jen útěchy, že jsou v nebi, kamž je má jednoho dne následovati? Nikoli: nemělo-li by jim býti dopřáno, aby otec a syn, aby dcera s matkou žili spolu dál ve sladkém svazku rodinném, ach, pak by to bylo věru málo. Mají-li býti dokonale blaženi, je třeba, aby jeden druhého spatřil a viděl: »Bože, jenž jsi nám otce i matku v uctivosti míti přikázal, račiž se nad dušemi otce mého a matky mé smilovati, jim hříchy odpustiti a mně té milosti popřáti, abych je v radosti světla věčného spatřil.«¹⁾

A to, co praví církev o matce, otci a dítěti, praví též o manželích, a učí, že jejich láska vzájemná potrvá i v nebesích, ovšem ve způsobu vznešenějším a vyšším. A v tomto vznešeném a ušlechtilém názoru Církve hledati jest příčinu, pro kterouž ona druhého sňatku neschvaluje a jemu veškeré zevnější oslavy i požehnání kněžského i veškerého radostného rázu upírá. A vyjadřuje-li církev tento svůj názor ve chvíli nejsvětější i při svých posvátných tajemstvích, co můžeme chtíti více?

V.

Všickni Otcové církevní věřili, že svazky rodiny, přátelství a lásky i v nebi potrvají.

Po takových slavných dokladech bude se snad zdáti zbytečno uváděti důkazy z tradice. Než, uvedu

¹⁾ Miss. Rom.

je přece, aspoň jenom zběžně. Předvedu vám duchy největší a srdce nejšlechetnější, abyste ještě jednou viděli, jak dobře se shodují spolu v této věci Bůh a člověk, neklamná nauka náboženská a neméně bezpečné tušení lidského srdce.

Uvedu je v pořádku časovém.

Tertullian. Jest jedním z největších mužů křesťanských, duch pochmurný, srdce přísného, nepřístupný dojmu a citu; a proto — jakož neméně i proto, že tak blízký jest časům apoštolským, jsou slova jeho tím závažnější. Bůh neodloučí od sebe, praví, co zde spojil a co zde vůbec rozloučiti nedovolil. Žena zůstane navždy družkou svého muže, a muži bude navždy patřiti to, co žena má nejvzácnějšího — její srdce. A nic nevadí, že tam nebude spojení těl; nebo není-liž láska tím vznešenější, čím jest čistší? ¹⁾)

Svatý Cyprian. Poslyšme slova obdivuhodná tohoto světce: »Jelikož jsme jen poutníci, kteří tímto bídným světem putujeme, vzdychejme nedočkavě po onom dni, který nás přivede nazpět do domu otcovského a který nám zase vrátí ráj ztracený. Nepřeje-liž si ten, jenž vrací se ke svým drahým sedá na loď, nepřeje-li si, pravím, příznivého větru, aby co nejdříve mohl objati miláčky své? A naše vlast je nebe, a naši otcové nás tam předešli. Nuž, pospěšme, chvátejme, abychom je pozdravili. Čekají nás v nebi: čeká veliký počet našich drahých; touží po nás značný zástup předků, bratří, dítek, kteří majíce již spásu svoji zabezpečenu, jsou o naši starostlivi. Nuž spějme, abychom je spatřili a objali. Ach, jaká to slast pro nás i pro ně!« ²⁾)

Sv. Athanáš. Uvedu z tohoto velikého a hlubokého theologa pouze jediný doklad, ale září jako diamant. Jeden z jeho spisků nese nápis: »Otázky, jež má každý křesťan věděti.« A odpověď na otázku XXII. zní: »Duším zbožným chystá Bůh v nebesích

¹⁾ Tertul.: De monog. c. X.

²⁾ S. Cypr. De immortal. in fine.

veliké blaho, které bude záležeti v tom, že se vzájemně poznají a shledají.«¹⁾

Sv. Ambrož. Tento jemnocitný a vzácný duch nemohl býti na rozpacích, kde běží o takovou otázku jako jest naše. V modlitbě, v níž se obrací k zemřelému bratru svému, dí: »O připrav mi, bratře můj, když jsi mne již předešel, připrav mi místo v tom příbytku, jenž nám má býti oběma společný, a po němž od nynějška tolik toužím. A jako jsme zde na zemi mívali všecko společné, tak ať nejsme ani nyní od sebe odděleni. Nenech, nenech, zapřísáhám tě, dlouho čekati toho, jenž tolik dychtí býti u tebe. Čekej tedy toho, jenž se již k tobě blíží; pomáhej tomu, který už spěchá za tebou, a zdá-li se ti, že málo spěchám, urychli můj krok. Ach, jaká útěcha mi zbývá jiná, ne-li naděje, že se s tebou brzy shledám? Ó ano, těším se tou důvěrou, že odloučení, které způsobil odchod tvůj, mezi námi nebude trvati dlouho, a že brzy přivineš k sobě toho, jenž pro tě tak upřímně pláče.«²⁾

Sv. Augustin. Všecky jeho spisy jsou plny této nauky. Uvedeme z nich pouze dvě místa. První týká se Nebridia, jenž tehdy právě umřel a dle výrazu starověkého v lůně Abrahamově pochován byl. »Ať již je lůno Abrahamovo jakékoli, jisto jest, že můj sladký přítel Nebridius v něm živ jest! Žije v onom příbytku blaženosti, na nějž se mne byl tolikrát dotazoval, a o němž jsem mu tak málo uměl pověděti. A již nenaslouchá dychtivě slovům mým, ale dychtivě pije z Tebe, Bože můj, z Tebe, pramene života. A přec se neobávám, že by při tom zapomněl na mne, poněvadž pije z Tebe, Bože můj, jenž mne nezapomínáš nikdy!«³⁾

A druhé místo týká se jeho matky. »Ach, nevěřte,« tak mluvil jednoho dne k věřícímu lidu, »nevěřte, že se mrtví zjevují. Kdyby měli tu moc, nebylo by, myslím, věru ani jedné noci, abych neviděl zbožné svojí matky, která zde na světě nemohla takřka ani beze

¹⁾ S. Athan. Quaestiones ad Antiochium.

²⁾ S. Ambros. De excessu fratris sui I. n. 78.

³⁾ S. August. Confessiones.

mne žítí a po suchu i po moři do krajin sebe vzdálenějších mne provázela. Neboť snad by mne — ne-dej Bože — nyní, když vešla do života blaženého, ne-milovala méně — a snad by přec neváhala přijít mne potěšit ta — která mne milovala tolik, že to vysloviti nedovedu!!«

Hle, jak jista a odůvodněna je nauka o budoucím našem shledání: jest nemožno, aby mne nyní, když vešla do života blaženého milovala méně!

Sv. Jan Zlatoústý. Tento veliký řečník těší vdovu, která právě již po pěti letech blaženého a v pravdě křesťanského sňatku ztratila muže. A co jí praví k útěše? Praví jí snad: »Neplač — neuvidíš ho už nikdy. Budeš sice v jednom nebi s ním, ale budete oba tak ponořeni v patření na Boha, že se ani nepoznáte?« Oh nikoli! Ale poslyšte, co jí psal: »Chceš-li spatřiti manžela svého v nebi, chceš-li se těšiti z jeho přítomnosti, tož nechať září duše tvá takovou čistotou, jako jeho zářila. Pak smíš doufati, že se spolu shledáte — a pak budeš s ním a ne pouze pět let jako zde na zemi, ne pouze dvacet, sto, tisíc let, ale na věky! Tam ho najdeš opět, a to nejen v té kráse těla, v jaké odtud odešel, ale v jasu a kráse, která bude zářiti jako slunce . . . Budeš li také tak ctnostna jako on, dojdeš téhož sídla jako on a budete spolu spojeni na věky ne svazkem sňatku pozemského, ale poutem vyšším a lepším. Nebo onen pozemský spojuje pouze těla, ale tento spojuje duše.« ¹⁾

To jest ostatně totéž, co jsme řekli nahoře: nebudou manžely ve smyslu pozemském, ale snoubenci; z manželského spojení jejich jedno pouto — pouto nižší, spojení těl, odpadne, ale druhé potrvá.

Sv. Theodor Studita. Přísný tento mnich VIII. století, když viděl, jak za jeho doby právě se šířila nauka falešného mysticismu, chvěl se spravedlivým hněvem. »Jaká to nesmyslná, jaká to bezbožná nauka,« volal. »Nikoli! To je nade vši pochybnost jisto:

¹⁾ S. Chrysost. Ad viduam juniorem.

bratr pozná bratra, otec syna, žena muže, přítel přítele! Poznáme se, a to proto, aby naše přebývání s Bohem bylo tím slastnější, když k němu Bůh přidá ještě tu milost, abychom se poznali navzájem.«

A mladé vdově jakési psal toto: »Bůh, který tě stvořil, a který v květu tvého mládí tě spojil s mužem tak šlechtným, jistě tě s ním dovede spojití znova v den vzkříšení. Nuž přijmi jeho smrt a to odloučení od něho tak, jakoby byl někde na cestách. Či nesnášela bys to klidně, kdyby na těch cestách meškal na rozkaz králův? A hle, ten, jenž mu uložil tuto cestu, jest v pravdě král, král všehomíra. Napomínám tě tedy, abys ho klidně čekala, neboť vím, že v den Páně obdržíš nazpět muže svého!« ¹⁾

Sv. Terezie. Se rtů světice, láskou Boží zcela roznícené, tím raději slyšíme slovo lidského srdce a lidského citu, jenž se lásce Boží nepřící, naopak v ní se sílí a šíří.

Světice byla jednoho dne sklíčena zármutkem a trpěla hroznou vyprahlostí duševní, jaká se dostavuje i u povah nejsilnějších. A čím ji Spasitel potěšil? Vypravuje nám sama: »Po nějaké chvíli zmocnila se mne mocí neodolatelnou extase, a já byla v duchu vtržena do nebe, a první, koho jsem spatřila, byl můj otec a moje matka.« ²⁾ Ona je tedy poznává i přes tu nesmírnou prostoru, která se prostírá mezi naším srdcem a rájem, vidí je ze země v nebi — a neměla by je tedy poznati, až té prostory a vzdálenosti mezi nimi nebude?

Sv. František Xaverský. »Ty díš,« tak psal sv. Ignáci, »v zápalu své veliké lásky ke mně, že si vroucně přeješ mne spatřiti ještě, než umřeš. Ach! Bůh jediný, jenž zná nitro srdce mého, ví, jak mne tento něžný důkaz tvé lásky hluboce dojal! Kdykoliv si na něj vzpomenu — a to je často — vždy mi bezděky kalí oči slzami; a když si představím blaho, že bych tě mohl ještě jednou sevřítí radostně do svého

¹⁾ S. Theod. Stud. Epist. l. I. ep. XXIX.

²⁾ Sainte Thérèse: La Vie écrite par elle-même ch. XXXVIII.

objetí, tonu v proudu radostných slz, jež nikdo nemůže zadržeti. Ale bohužel podobá se, že zde na zemi nebude už mezi námi jiného styku leč písemného; ale v nebi — ach, tam tváří v tvář! A tehdy — oh jak se obejmeme!« ¹⁾

Sv. František Saleský. Všecky spisy svatého biskupa ženevského — jak ani jinak býti nemůže — jsou plny této útěchyplné nauky, že se v nebi shledáme, a že tam přátelství a rodina, jež jsme zde pouze načali, najdou svého dovršení a dokonání.

Paní, která ztratila muže, napsal: »Za krátko půjdeme za ním do toho místa věčného pokoje a tam naplní se a potrvají na věky všecky ty dobré křesťanské svazky, které jsme zde navázali .«atd. ²⁾

Přibuzné, která želela smrti otcovy, napsal: »Neplač, dcero má! Co nevidět budeme s ním. Vždyť se každým dnem blížíme k té krajině, kde dlí naši mrtví. Pamatujme pouze na to, abychom šli dobře a následovali všecko to dobré, co jsme na nich poznali.« ³⁾

»Buď klidna, dcero milá,« tak psal matce, které smrt dítě odňala, »a pozdvihni srdce své vzhůru k nebi, kde máš svého anděla. Brzy se s ním shledáš! Spojení, které smrt přetrhla, bude v nebi obnoveno.« ⁴⁾

Fénelon. Kdo zná, jak se arcibiskup cambraiský dal vésti a omámiti svými názory o lásce dokonalé, mohl by se obávat, že asi neuznává naší nauky o budoucím shledání se v nebi. A zatím píše: »Věru, málem by se člověk podal tomu pokušení přát si, aby všickni jeho dobří přátelé umřeli s ním stejně jednoho dne!«

Ale vizme dále, jak těší své přátele, když je neštěstí stihá. On netoliko že věří, že se jednoho dne shledáme, že odloučení smrtí způsobené přestane, on přímo upírá smrti tu moc odlučovati přátele od sebe. Nikdy nám nejsou bližší, než když nám je smrt odňala. »To pouze smysly a obraznost ztratily svůj

¹⁾ S. François Xavier: Lettre XCIII.

²⁾ S. François de Sales, édit. Migne tom. V. p. 407.

³⁾ Ibid. 988.

⁴⁾ Ibid. 895.

předmět,« tak píše vévodkyni z Beauvilliersu. »Neboť ten, jehož více nevidíme, jest mezi námi spíše než kdy jindy. Je v tom společném nás všech sídle: a on nás vidí, on pomáhá, on zná lépe než my všechny naše slabosti, kterých jest už zproštěn, a vyprošuje nám, čeho je k našemu vyléčení třeba. Co se aspoň mne týče, já, ačkoli jsem ho tolik let neviděl, já s ním mluvím, já mu otevírám celé srdce své, já doufám, že jej v Bohu a u Boha naleznou, a ačkoli jej hořce oplakávám, nevěřím přec, že jsem ho ztratil nadobro!«

A ovdověl vévodkyni ze Chevreuse psal toto:

»Zachovejme jen stálé spojení srdce svého s tím, jehož želíme, neboť on se nám neodcizil tím, že zašel v kraj neviditelný. Vidí nás, miluje nás, a není lhostejný k našim potřebám. Došed přístavu, prosí za nás, kteří jsme ještě bouři vydáni na pospas. Pospěšte si, ať se shledáme, tak dí k nám tajemným slovem svým!«

»Nevěrci, kteří milují pouze sami sebe, měli by si zoufati, že ztrácejí přátele své nadobro; ale přátelství křesťanské mění své styky viditelné v styky neviditelné, udržujíc spojení skrze víru; my sice pláčeme též, ale kojíme se nadějí na shledání se svými přáteli ve vlasti pravdy a lásky.«¹⁾

Než ustaňme; kdybychom i sebe více dokladů ještě uvedli, pravdy tím již více neozřejmíme. Jeť tak jasna, že jasnější býti nemůže. — Nuž, srdce lidské se tedy přece neklamalo! Neboť to, co ono tuší, jest potvrzeno naukou náboženskou. A naopak. Náboženství se tedy tak neklame! Neboť opět čemu ono učí, to tuší, to věří, po tom práhne a vroucně touží již samo lidské srdce. A tak obojí ta pravda: i ta, která pochází s hůry od Boha, i ta, která pochází — neodvažuji se říci ze zdola — ze srdce lidského, krásně souhlasí jedna s druhou. Právě obě dvě člověku k útěše, že zde na zemi jest pouze počátek, a že dovršíme na onom světě, co jsme zde pouze načali; že se duch náš nasytí pravdou a srdce naše láskou, a že nebudeme sami, nýbrž ve svazcích rodinných a

¹⁾ Fénelon: Lettres.

přátelských. Bude to tentýž život jako zde na zemi, jen o hřích bude míti méně a o Boha více.

Chcete si učiniti představu o tomto krásném životě v nebi? Představte si sv. Augustina a sv. Moniku u okna v Ostii. Jednoho večera baví se tu spolu. Před nimi leží osamělé zahrady, jasné nebe italské a Tiber, ten smutný a stále melancholicky zkalený Tiber; před očima — nekonečné moře, v srdci — nekonečné nebe. Na křídle myšlenky a modlitby stoupají pozvolna výš a výše nad širou krajinu, nad hvězdy, vznášejí se výše, nežli jejich duše, nade všecko tvorstvo — až k Bohu. A tu v něm se setkají, v něm se střetnou jedním pohledem oka, jedním úderem srdce, ictu oculi, ictu cordis, a jejich duše se ponoří v patření věčnosti. Ale nestoupá, nevznáší se každý zvlášť. Syn ve své extasi nezapomíná na matku, a matka ve své slasti nezapomíná na svého syna — stoupají u vytržení spolu: jejich ruce se mimovolně hledají a tisknou; oni si takto sdílejí své city a hnutí a tím jen sílu svého vytržení stupňují. Oči a srdce v Bohu, ruku v ruce milovaných bytostí: přidejte k tomu věčné trvání — a máte představu nebe!

OBSAH.

	Strana
Připomenutí . . .	5
Věnování autorovo	7
Úvod . . .	9
Kapitola I. D ů v o d y b o l e s t i	11
I. Proč jest bolest na světě?	11
II. Bolest povznáší duši k Bohu	16
III. Bolest očišťuje duši z vin	21
IV. Bolest sílí ducha a dodává mu pravé velikosti	26
V. Bolest mistrně vytváří pravou krásu duše	30
VI. Bolest náhradou lásky	33
VII. Poslední a nejvyšší důvod bolesti	36
Kapitola II. Ú t ě c h y b o l e s t i	41
I. Víra slz nezapovídá, ale učí plakati po křesťansku	42
II. Duše věřící pláče — ale věří a klaní se	44
III. Duše věřící pláče — ale doufá	46
IV. Duše věřící pláče — ale miluje	51
V. Ježíš Kristus — poslední slovo útěchy na bolest	55
Kapitola III. Naděje na život věčný. Život a láska za hrobem	60
I. Bohatší a krásnější život po smrti	61
II. Rodina, přátelství, láska za hrobem	66
III. Ježíš Kristus učí, že se v nebi shledáme	69
IV. I církev učí, že se v nebi shledáme	71
V. Všickni Otcové církevní věřili, že svazky rodiny, přátelství a lásky i v nebi potrvají	72
